اورتودوقسيا

آخلاقى و دينى رساله

مدير مسئول : مله‌تيوس لوقاكيس — محل ادارە : فنار روم پطريقخانه‌سى

"Ετος Γ' — 30 Ἰουνίου 1928 — Τεύχη 29ον καὶ 30όν

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
Καθηγητὴς Ἱ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΥΤΑΠΑΡΝΗΣΙΣ

Καθαίρεσις ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν τῆς σημαίας τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀναστήλωσις ἀντ' αὐτῆς τῆς σημαίας τῆς ἁγιότητος καὶ ἀγάπης λέγεται χριστιανικὴ αὐταπάρνησις· εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ φωτὸς κατὰ τοῦ σκότους, τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς εὐθύτητος κατὰ τοῦ δόλου. Ὡς τοιαύτη δὲ εἶναι ἀπαραίτητος ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἐπὶ γῆς ἠθικοῦ ἀγῶνος τοῦ χριστιανοῦ, διότι πατάσσει τὴν ἔμφυτον ἐν αὐτῷ τάσιν πρὸς ἁμαρτίαν καὶ χαλιναγωγεῖ τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τῶν μυσαρῶν τῆς καρδίας παθῶν.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἀπευκταίαν ἐκείνην τοῦ πρωτοπλάστου πτῶσιν διηνεκῶς στενάζει ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ματαίου τούτου κόσμου ὑπὸ τὸ βαρὺ τῆς ἁμαρτίας πέλμα. Ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ λέ-

γει καὶ ἡ Ἁγία Γραφή: «Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι» μετὰ πόνου ψυχῆς ἀναβοᾷ ὁ τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος Παῦλος (2 Κορ. 12, 7). Τὰ βδελυρὰ τῆς καρδίας πάθη, τ' ἀποβράσματα ταῦτα τῆς ἐμφύτου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἁμαρτίας, κυριαρχοῦσι πολλάκις τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ καὶ μυρίας προξενοῦσιν εἰς αὐτὸν καταστροφάς. Κέντρον καὶ ἑστία ἁπάντων τῶν μυσαρῶν τῆς καρδίας παθῶν εἶναι τὸ ἐπάρατον τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας πάθος. Ἀπὸ τούτου δὲ ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀκενώτου πηγάζουσιν ἅπαντα τὰ λοιπὰ βδελυρὰ τῆς καρδίας πάθη καὶ εἰς αὐτὸ πάλιν ὡς πρὸς ἀχανῆ ὠκεανὸν μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ὀλεθρίου ἔργου αὐτῶν ἐκβάλλουσι συναποκομίζοντα ὡς λείαν πολύτιμον τῷ μὲν ἐγωϊσμῷ τελείαν τὴν ἱκανοποίησιν, τῇ δὲ ἀτυχεῖ τοῦ ἀτόμου προσωπικῇ ὑποστάσει πλήρη τὴν καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν. Ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιά τε καὶ Καινή, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀπειρίας γέμει παραδειγμάτων τῶν ὀλεθρίων τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ μυσαροῦ πάθους τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἀποτελεσμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ παγκόσμιος ἱστορία διαπρύσιος ὑπάρχει κῆρυξ τῆς ἀναμφηρίστου ταύτης ἀληθείας. Ἄτομα, ἔθνη, κράτη καὶ λαοί, οἵτινες διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐμεσουράνησαν εἰς πρόοδον καὶ δόξαν, δοῦλα γενόμενα τοῦ μυσαροῦ τοῦ ἐπαράτου ἐγωϊσμοῦ πάθους, κατέπεσαν, ἐμαράνθησαν ὡς διάττοντες ἀστέρες ἐσβέσθησαν ἐν τῷ στερεώματι καὶ παντελῶς ἐξηφανίσθησαν. Πλὴν καὶ ἡ καθ' ἡμέραν πεῖρα πλουσίαν παρέχει τὴν διαπίστωσιν τῆς πικρᾶς ταύτης ἀληθείας. Ἀνυπολόγιστοι τυγχάνουσι καθ' ἡμέραν ἐν τῇ κοινωνίᾳ οἱ ἀτομικοί, οἱ οἰκογενειακοί, οἱ κοινωνικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐν γένει κλονισμοὶ ὡς ἀπόρροια τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ ἀγρίου τοῦ ἐγωϊσμοῦ πάθους. Μόνη ἡ χριστιανικὴ αὐταπάρνησις δύναται νὰ μεταφέρῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παγερῶν κόλπων τοῦ αἰωνοβίου τοῦ ἀνθρώπου ἐχθροῦ, τοῦ Σατανᾶ, εἰς τὰς θερμὰς ἀγκάλας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ χαλιναγωγοῦσα τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τῶν ἀποτροπαίων τῆς καρδίας παθῶν νὰ προλαμβάνῃ

κινδύνους σοβαροὺς μυρίας, μερικὰς ἢ γενικάς, συμφορὰς συνεπαγομένους.

Δὲν ἀρκεῖται δὲ εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἡ χριστιανικὴ αὐταπάρνησις. Αὕτη ἄφθονον ἅμα παρέχει τῷ χριστιανῷ καὶ τὴν δύναμιν, ἵνα νικηφόρως οὗτος ἀντεπεξέρχηται κατὰ τῶν καθ' ἡμέραν δοκιμασιῶν τοῦ βίου, οὖσα ἀποτέλεσμα μακρῶν ἀγώνων, θυσιῶν καὶ δοκιμασιῶν. Εἶναι δὲ ἀλήθεια ἀδιαφιλονείκητος, ὅτι οἱ μακροὶ ἀγῶνες καὶ αἱ μεγάλαι θυσίαι καὶ δοκιμασίαι τοῦ βίου σφυρηλατοῦσι χαρακτῆρας ἰσχυρούς, χαλκεντέρους, παρεσκευασμένους, ὅπως μετὰ σθένους ἀντιμετωπίζωσι πάντοτε πᾶσαν δοκιμασίαν καὶ ταλαιπωρίαν τοῦ βίου. Ὁ ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀρετῆς ἐμφορούμενος καθίσταται βράχος, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς κύματα συντρίβονται καὶ διαλυόμενα ἐξαφανίζονται εἰς τὰ βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ αἱ ἀλγεινότεραι θλίψεις καὶ συμφοραὶ τοῦ βίου· ὁμοιάζει δὲ οὗτος πρὸς τὸ ὑψικάρηνον δένδρον, τὸ ὁποῖον ἀείποτε ἀκλόνητον καὶ εὐθυτενὲς προβάλλει μετὰ οἱανδήποτε μανιώδη τρικυμίαν καὶ θύελλαν. Τὸν κώδικα τοῦ θριάμβου ἐν ταῖς δοκιμασίαις τοῦ βίου διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως ἐσφράγισαν ὅ τε Κύριος ἡμῶν καὶ οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ, οὐ μόνον διὰ ξηρᾶς διδασκαλίας ἀλλὰ καὶ δι' ἐμπράκτου ἐφαρμογῆς ταύτης. Ἅπας ὁ ἐπὶ γῆς βίος τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ πολυσέλιδον βιβλίον αὐταπαρνήσεως θριαμβευτικῆς. Ὁ μισόκαλος δαίμων πειρᾶται νὰ δελεάσῃ Αὐτὸν ὑπισχνούμενος Αὐτῷ ἅπαντα τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθά, ἀλλ' Ἐκεῖνος μετ' αὐταπαρνήσεως θριαμβευτικῆς ἀποκρούει αὐτὸν ἀπαντῶν τὸ: «Ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ» (Λουκ. 4, 8). Ἡ ἀχαριστία τῶν ἀνθρώπων τὰ σκληρότερα ποτίζει Αὐτὸν ποτήρια, μέχρι τοῦ Γολγοθᾶ ὁδηγεῖ Αὐτόν, ἀλλ' Ἐκεῖνος μετ' αὐταπαρνήσεως παραδειγματικῆς ἀνερχόμενος τὰς βαθμίδας τοῦ Σταυροῦ εὔχεται ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν Του λέγων: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἴδασι τὶ ποιοῦσι» καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως Αὐτοῦ ὡς μυρίμνουν καὶ ζωογόνον ἄνθος σκορπίζει εἰς τὸν κόσμον σύμπαντα τὴν χαρὰν καὶ τὴν ζωήν.

Χαρακτηριζομένη δ' ἐν τέλει ἡ χριστιανικὴ αὐταπάρνησις καὶ ὡς θυσία τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἄλλου, ὡς αὐτοθυσία, ὡς ἀλτρουϊσμὸς μεγίστην ἐνέχει τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην καὶ πάντοτε μέν, ἀλλὰ σήμερον αὕτη εἴπερ ποτὲ ἐπιβάλλεται τῷ χριστιανῷ, διότι σήμερον εὐρὺ ἐνώπιον ἡμῶν διανοίγεται τὸ στάδιον τῆς πλουσίας εἰς ἔργα φιλανθρωπίας δράσεως. Ἡ πενία καὶ ἡ ἔνδεια, ἡ θλίψις καὶ ἡ ταλαιπωρία, ἡ καχεξία καὶ ἡ ἀσθένεια ἀγρίως μαστίζουσι σήμερον ἁπάσας τὰς τάξεις τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, τὴν πικρὰν ταύτην ἀλήθειαν περιτράνως διαλαλοῦσι καὶ διακηρύττουσι τὰ καθ' ἡμᾶς εὐαγῆ φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Τὰς χαινούσας ταύτας πληγὰς τῆς σήμερον ἐποχῆς ἔν τε τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ καὶ συμπάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι μόνον τὸ σωτήριον τῆς χριστιανικῆς αὐταπαρνήσεως φάρμακον δι' ἔργων εὐποιΐας δύναται νὰ ἐπουλώσῃ.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ εἶναι ἡ χριστιανικὴ αὐταπάρνησις, τοιαῦτα καὶ τὰ ἀγαθὰ προσπορίσματα αὐτῆς. Τὴν τοιαύτην αὐταπάρνησιν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἐπεύχομαι ἅπασι τοῖς ἀναγνώσταις τῆς «**Ὀρθοδοξίας**» ὡς ὅπλον μὲν ἀήττητον κατὰ τῆς ἐμφύτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν τάσεως, κατὰ τῶν χαμαιζήλων τῆς καρδίας παθῶν καὶ κατὰ τῶν καθ' ἡμέραν θλίψεων καὶ ταλαιπωριῶν τοῦ βίου, ὡς ἀρετὴν δ' ἐξαίρετον παρωθοῦσαν εἰς διάπραξιν τοῦ ἀγαθοῦ, διότι τοῦτο καὶ μόνον ὡς ἀναφαίρετον ἀγαθὸν παραμένει θετικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ ματαίῳ τούτῳ κόσμῳ, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα πλοῦτος, φυσικὰ προσόντα, δόξα καὶ ἡ κατὰ κόσμον τιμὴ «ρεῖ καὶ οὐδὲν μένει» κατὰ τὸν φιλόσοφον Ἡράκλειτον.

† Ο ΜΥΡΩΝ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΚΑΙ
Η ΑΠΟΡΡΙΨΙΣ ΤΟΥ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΥ

Τὸ Ν. Εὐχολόγιον πρὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων.

(Συνέχεια ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 84 σελίδος)

Κατὰ τὴν 12ην Δεκεμβρίου ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἐπαρουσίαζεν ὅλως ἐξαιρετικὴν ὄψιν, καθόσον εἰς τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην προσῆλθον πάντα σχεδὸν τὰ μέλη αὐτῆς, ἐν οἷς καὶ 21 Ἐπίσκοποι ἐκ τῶν 24, οἵτινες παρακάθηνται ἐν αὐτῇ. Ἐν μέσῳ γενικῶν ζητωκραυγῶν ἐγερθεὶς ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας προὔτεινεν, «ὅπως συμφώνως πρὸς τὸν Νόμον τοῦ 1919 περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησιαστ. Συνελεύσεως τῆς Ἀγγλίας ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἐγκρίνῃ τὴν ὑποβολὴν τοῦ περὶ Εὐχολογίου Νομοσχεδίου εἰς τὴν Α. Μ. πρὸς βασιλικὴν κύρωσιν». Τὴν πρότασιν ταύτην ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος συνώδευσε διὰ θαυμασίας εἰσηγήσεως, ἥτις ἐν συντόμῳ περιλήψει ἔχει ὡς ἑξῆς: «Δὲν διστάζω, εἶπεν ἀρχόμενος, νὰ ζητήσω τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὑφ' ὑμῶν, διότι πέποιθα ὅτι τοῦτο πράττοντες θέλετε κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν προαγάγῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασις ὑμῶν καὶ καθ' ἑαυτὴν θὰ ἀποβῇ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ». Προχωρῶν εἶτα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐδήλωσε μετὰ τοῦ κύρους, τὸ ὁποῖον παρέσχεν εἰς αὐτὸν 37 ἐτῶν ἐπισκοπικὴ διακονία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι αἱ νέαι προτάσεις οὐδὲ ἴχνος ἀποκλίσεως παρουσιάζουσιν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως. Ὁ λόγος τῆς ἀναθεωρήσεως εἶνε ἁπλούστατος. Ἐπίσκοποι κατηγορούμενοι, ὅτι ἀνέχονται παραβάσεις εὕρισκον, ὅτι οἱ πειθαρχικοὶ Κανόνες εἶνε ἀπηρχαιωμέναι διατάξεις τοῦ 1662. Ἡ διορισθεῖσα τῷ 1904 Βασιλικὴ Ἐπιτροπὴ ἐβεβαίωσε τὸ γεγονός, ὅτι αἱ συμβαίνουσαι ἀταξίαι εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἀπέβαινεν ἀδύνατος ἡ ἐφαρμογὴ ἀπηρχαιωμένων διατάξεων. Αἱ προτεινόμεναι μεταβολαὶ τοῦ Εὐχολογίου, ἀφοῦ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὅλαι αἱ γνῶμαι, ἐνεκρίθησαν ὑπὸ καταπληκτικῆς πλειοψηφίας Ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως καὶ ὑπὸ τῶν 80 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνελεύσεων. Τὸ Νέον Ε. οὐδὲ κατὰ ἓν ἰῶτα

ἀποκλῖνον τῆς παραδεδομένης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας συγχρονίζει τὰς ἐνεργείας τῶν κληρικῶν, καθόσον ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς μείζονα ἐλευθερίαν ἐν τῇ φρασεολογίᾳ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, οἷαι τὸ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἱδρυμάτων ἱδρυθέντων μετὰ τὸ 1662, τὸ ἀναπέμπειν εὐχὰς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, τὸ χρησιμοποιεῖν ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τὴν Καινὴν Διαθήκην μᾶλλον ἢ τὴν Παλαιὰν συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας πνευματικὰς ἀνάγκας. Ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐπενεχθεισῶν μεταβολῶν ὁ Σεβ Ἀρχιεπίσκοπος ἐνδιέτριψεν ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν νεκρῶν εὐχὰς καὶ εἰς τὴν Διατήρησιν τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς δογματικὰς συζητήσεις ἐτόνισεν, ὅτι δι' αὐτῶν οὐδεμία ἐπέρχεται μεταβολὴ εἰς τὴν κρατοῦσαν ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ διδασκαλίαν. Ἀναφερόμενος δὲ εἰς τὴν διεξαχθεῖσαν ἐναντίον τοῦ Ν. Ε. πολεμικὴν προσέθηκεν. «Ἡ ἐπίθεσις ἐστράφη ἀφθόνως ἐναντίον μου. Εἶμαι γέρων· διετέλεσα 37 σχεδὸν ἔτη Ἐπίσκοπος καὶ 25 ἔτη Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ταῦτα οὐχὶ ἰδιωτεύων οὐδὲ σιωπῶν. Καὶ τώρα βεβαιῶ ὑμᾶς, ὅτι οὐδαμῶς παραδέχομαι, ὅτι ἀπέκλινά πως τῶν ἀρχῶν τῆς Μετερρυθμισμένης ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐκκλησίας, εἰς ἣν πρὸ ἐτῶν 53 ὡμολόγησα ὑπακοήν, ἀλλ' ἠγωνίσθην, ὅπως διαφυλάξω αὐτὰς πάντοτε. Ἂν ἐφρόνουν, ὅτι αἱ ἡμέτεραι προτάσεις ἀποβλέπουσιν εἰς ἀμφισβήτησιν ἢ ζημίαν τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, βεβαίως δὲν θὰ παριστάμην ἐνταῦθα τὴν ὥραν ταύτην. Ἀλλὰ δὲν φρονῶ τι τοιοῦτον. Ὅταν ἀνέγνων τὰν ὄγκον τῆς πολεμικῆς αὐτῆς φιλολογίας, ἔτριψα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διῆλθον καὶ αὖθις τὸ Νομοσχέδιον, ἵνα εὕρω τὰ σημεῖα, εἰς ἃ δικαίως δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι τὰ ὑβριστικὰ τῆς πολεμικῆς ἐπίθετα. Διερωτῶμαι ἐν ὅλῃ τῇ σοβαρότητι, ἂν τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ δὲν ἐπολλαπλασιάσθησαν ὑπερβολικῶς καὶ δὲν διέστρεψαν τὰ πράγματα καὶ ἂν οἱ συγγραφεῖς τῆς φιλολογίας ταύτης δὲν μεταχειρίζονται ἀπὸ σκοποῦ τὴν ὅλως ἄτοπον καὶ διεγερτικὴν αὐ ὴν γλῶσσαν». Τὸ Ν. Ε. ἐξεταζόμενον ὡς ὅλον κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ θὰ προαγάγῃ τὴν εἰρήνην, διότι οἱ ἱερεῖς εἶνε μὲν πρόθυμοι νὰ ὑπακούσωσιν, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσι νὰ γινώσκωσιν εἰς τί ὀφείλουσι νὰ ὑπακούσωσι καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐμνημόνευσε τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπισκέψεως ἀντιπροσωπείας ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Gore 1300 Ἀγγλοκαθολικῶν ἱερέων, οἵτινες ὑπεσχέθησαν ὑπακοήν. Καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κατέληξεν. «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας τὴν ἑσπέραν ταύτην ὁμιλῶ, ἔχει μεγίστην καὶ ἱερωτάτην παρακαταθήκην. Ποθοῦμεν ἐκ βάθους ψυχῆς νὰ ποιήσωμεν ὀρθὴν αὐτῆς χρῆσιν. Ποθοῦμεν νὰ δαπανήσωμεν πᾶν μόριον δυνάμεως, τὸ ὁποῖον θείᾳ χάριτι ἔχομεν, εἰς βελτίωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ βίου. Ποθοῦμεν, ὅπως ἡ δύναμις αὐτὴ ἐπικυρωθῇ καὶ ἑνωθῇ οὕτως ὥστε νὰ ἀποβῇ ἀκαταμάχητος δι' ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἡμετέρας χώ-

ρας. Ἐπὶ ἔτη ἐξησθενήσαμεν καὶ διεταράχθημεν ὑπὸ ἐρίδων καὶ συζητήσεων περὶ ἱερῶν πραγμάτων, αἵτινες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ ἐχώριζον τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἀλλήλων. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, δόξα τῷ Θεῷ—καὶ λέγω τοῦτο μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος—ὑπάρχει σταθερωτέρα ὁλονὲν ἀπόφασις, ὅπως καταλήξωμεν εἰς τελειοτέραν ἑνότητα. Ἔφθασεν ἡ ὥρα, ὅπως αἱ ἐλπίδες αὗται καὶ τὰ ἐγχειρήματα πραγματοποιηθῶσιν ἔν τινι μέτρῳ. . . . . Ἐπὶ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη ἐγὼ ὤφειλον νὰ βαστάζω τὸ κεντρικὸν βάρος τῆς εὐθύνης. Ἔφθασεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν πανταχοῦ τῆς χώρας ἀναμένεται ἡ ἀπόφασις ὑμῶν τ. ἔ. ἂν θὰ ἀποκτήσωμεν τὸ μέσον πρὸς ἡνωμένην πρόοδον, ἐμπνεόμενοι καὶ νέον ἀντλοῦντες θάρρος ἐξ ἡνωμένων προσευχῶν. Θερμῶς παρακαλῶ, ὅπως εἰσακούοντες τὸν σοβαρὸν τοῦτον πόθον ἡμῶν ψηφίσητε τὴν ὑποβληθεῖσαν πρότασιν».

Μετὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας ἤρξατο ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἡ συζήτησις, ἥτις παρετάθη ἐπὶ τρεῖς ὅλας συνεδρίας. Οἱ ῥήτορες διεδέχοντο ἀλλήλους πότε ἤρεμοι καὶ πότε μεθ' ὁρμῆς, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τῆς παραδεδομένης λεπτότητος καὶ εὐπρεπείας εἴτε συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ Εὐχολογίου εἴτε καταπολεμοῦντες αὐτό. Καὶ βραχεῖα μόνον περίληψις ὅλων τῶν ἀπαγγελθέντων λόγων θὰ ἀπῄτει χῶρον πολλῶν σελίδων. Ἐντεῦθεν καὶ θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν παράθεσιν βραχείας ἀνασκοπῆς τῶν σπουδαιοτέρων ἐξ αὐτῶν ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν πολεμίων τοῦ Εὐχολογίου, καίτοι οὗτοι ἐνήλλασσον πολλάκις τὸ βῆμα μετὰ τῶν ὑπερμάχων αὐτοῦ. Γενικῶς εἰπεῖν καὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἐπανελήφθησαν κατὰ τοῦ Νέου Ε. τὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς προσαχθέντα ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ συνήντησαν συνεσφιγμένας τὰς τάξεις τῶν ὑπεραμυνομένων αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει προκαθωρισμένου σχεδίου ἀμύνης. Παρ' ὅλην δὲ τὴν σοβαρότητα τῆς συζητήσεως δὲν ἔλειψαν καὶ αἱ προσιδιάζουσαι εἰς τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα εὐφυολογίαι. Οὕτως ὁ ὑπέρμαχος τοῦ Εὐχολογίου Λόρδος Beacham ἀπαντῶν εἰς τὸν πολέμιον αὐτοῦ Λόρδον Harnsworth, ἀδελφὸν τοῦ ἐξ ἴσου πολεμίου τοῦ Εὐχολογίου Ἐπισκόπου Norwich, εἶπε περὶ τοῦ ἐκφωνηθέντος ὑπ' αὐτοῦ λόγου «ἡ μὲν φωνή, φωνὴ Harnsworth, ὁ δὲ λόγος, λόγος Norwich».

Ἐκ τῶν πολεμίων τοῦ Ν. Εὐχολογίου πρῶτος δέον νὰ σημειωθῇ ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Worcester. Οὗτος ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας ἀποφυγόντα νὰ συζητήσῃ δογματικὰ ζητήματα ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, ἐπέμεινεν ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἡ εἰσαγομένη νέα διάταξις περὶ θείας Εὐχαριστίας συνεπάγεται μεταβολὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Κύριος, εἶπε, σκοπὸς τῆς Μεταρρυθμίσεως ἦτο νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐν τῇ Ρωμ. Ἐκκλησίᾳ θυσίαν (Mass) εἰς

θείαν κοινωνίαν (Holy Communion) ἐνῷ ὁ κύριος σκοπὸς ἀπὸ ἐτῶν τινῶν ἀνδρῶν, ὧν οὐδόλως ἀμφισβητεῖ τὴν εὐσέβειαν, εἶνε νὰ μεταβάλωσι τὴν θείαν καινωνίαν εἰς θυσίαν. Χάριν τούτου, προσέθηκεν, εἰσήχθησαν τὰ ἄμφια εἰς τοὺς Ναούς, τὰ ὁποῖα νῦν καθιερώνει τὸ Ν. Ε., ἠθετεῖτο πολλάκις ἡ σχετικὴ περὶ θείας κοινωνίας διάταξις ἐν τῷ Εὐχολογίῳ, ἕως οὗ αὕτη ἀντεκατεστάθη διὰ τοῦ Ν. Ε., ἀπέβαινεν ἡ τέλεσις τῆς θείας Εὐχαριστίας ἡ πρωτεύουσα Ἀκολουθία τὴν πρωΐαν ἑκάστης Κυριακῆς, παραμεριζομένης τῆς τόσον προσφιλοῦς εἰς τὸν λαὸν ἑωθινῆς προσευχῆς ὡς ἀσημάντου, ὅπερ ἐνθαρρύνει τὸ Ν. Ε., καὶ τέλος ἐδιδάσκετο ὁ λαός, ὅτι ἡ ἀκολουθία τῆς μεσημβρίας τῆς Κυριακῆς δὲν γίνεται χάριν τῆς θείας κοινωνίας, ἀλλὰ μόνον χάριν προσευχῆς, ἑπομένως, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει σπουδαιότητα εἶνε **ἡ Θυσία** (Mass). Προχωρῶν ὁ Ἐπίσκοπος ἐπέκρινε δριμέως τὴν νηστείαν πρὸ τῆς μεταλήψεως, ἥτις κατ' αὐτὸν ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Διατηρήσεως τῆς θείας Εὐχαριστίας, καίτοι οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας Καντουαρίας μόλις τῷ 1903 ἀπεφάνθησαν ὅτι «τὸ διδάσκειν, ὅτι εἶνε ἁμάρτημα νὰ κοινωνῇ τις μὴ νῆστις ἀντίκειται εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας». Καὶ τελευτῶν ἐπετέθη ἐναντίον τῆς νέας καθαγιαστικῆς εὐχῆς ὡς ἀποκλινούσης πρὸς τὴν Ρώμην καὶ ἐναντίον τῆς ἑορτῆς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ (Corpus Christi), ἥτις εἰσήχθη εἰς τὴν Ρωμ. Ἐκκλησίαν μόλις τῷ 1264 πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διδασκαλίας τῆς μετουσιώσεως καὶ νῦν ἐμμέσως εἰσάγεται εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν ὑπὸ τοῦ Ν. Ε. ἐπιτρέποντος εὐχαριστηρίους εὐχὰς πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν δύο εὐαγγελικῶν μυστηρίων, τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Μετ' αὐτὸν ἐναντίον τοῦ Ν. Ε. ἐπετέθη ὁ λόρδος Cushendon, ὑπουργός, καθόσον τοῦτο μεταβάλλει τὴν διάταξιν περὶ θείας κοινωνίας. Εἰς ἀπόδειξιν ὑπέμνησε τὴν συμβουλήν, ἣν ὁ ἐπίσκοπος Λονδίνου ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀγγλοκαθολικούς, ὅπως ἀποδεχθῶσι τὸ Ν. Ε., «διότι τοῦτο παρέχει εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνο, χάριν τοῦ ὁποίου ἠγωνίσθησαν ἐπὶ 40 ἔτη» καὶ ἥτις εἶνε ἀκατανόητος, ἂν ἀληθεύῃ ἡ διαβεβαίωσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὅτι μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὸν τόνον καὶ τὸν χρωματισμὸν μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν οὐσίαν. Ἰδίᾳ ἐπετέθη κατὰ τῆς Διατηρήσεως τῆς θείας Εὐχαριστίας ὡς ἐγκυμονούσης κινδύνους καταχρήσεων, ὁμοίων πρὸς τὰς νῦν διαπραττομένας ὑπὸ τῶν Ρωμανιζόντων Ἀγγλοκαθολικῶν, οἷαι ἡ δημοσία λατρεία τῆς θείας Εὐχαριστίας ἡ ἔκθεσις αὐτῆς κτλ. καὶ ἐτόνισε τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἐπισκόπων, ὅπως ἐπιβάλωσι τὴν τάξιν καὶ τὴν κρατοῦσαν δυσπιστίαν πρὸς αὐτούς, διότι δὲν ἔλαβον μέτρα ἐναντίον τῶν παραβατῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀτιμωρητεὶ γενο-

μένη διαμαρτυρία ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Παύλου ὑπὸ Ἀγγλοκαθολικοῦ ἐναντίον τοῦ Ἐπισκόπου Βιρμιγχάμης μέλλοντος νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος. Καταλήγων ὁ λόρδος Cushendon ἐπέσεισε τὸν κίνδυνον τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἂν αὕτη ἔπαυσε πράγματι νὰ ἀποτελῇ τὴν ἔκφρασιν τῆς θρησκευτικῆς τοῦ ἔθνους πίστεως.

Κατὰ τοῦ Νέου Ε. ὡσαύτως ὡμίλησεν ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Norwich προτείνων ὄχι συνολικήν, ἀλλὰ μερικὴν μόνον ἀναθεώρησιν τοῦ Εὐχολογίου ἐν τοῖς σημείοις ἐκείνοις, ἐν οἷς πλήρης κρατεῖ συμφωνία, ἀναβαλλομένης τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν λοιπῶν εἰς τὸ μέλλον, ὅπερ κατ' ἀνάγκην δὲν θὰ εἶνε πολὺ ἀπώτερον.

Μεταξὺ δὲ τῶν ὑπερμάχων τοῦ Ν. Εὐχολογίου ρητόρων πρῶτος δέον νὰ καταλεχθῇ ὁ διαπρεπὴς καὶ εὐφυέστατος ρήτωρ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Dusham. Οὗτος, ἀφοῦ ἐτόνισεν, ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι δὲν δύνανται νὰ εἶνε κομματάρχαι, ἀλλ' ἵστανται ὑπεράνω τῶν μερίδων καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις εἶνε ἀναγκαία, ἐπέμεινεν εἰς τοὺς δύο παράγοντας, οἵτινες κατέστησαν ἀναπόφευκτον τὴν ἀναθεώρησιν. Ὁ πρῶτος τούτων εἶνε ἡ ἐπικράτησις νῦν τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ ὁ δεύτερος ἡ πρὸς τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ὁμοιομορφίαν ἀποστροφή, τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἰδίᾳ ὁ μέγας πόλεμος. Ὅλαι αἱ τάξεις, αἵτινες ὑπέστησαν τὴν τρομερὰν κρίσιν τοῦ πολέμου καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ διῃρημένος Χριστιανισμὸς ὑπῆρξεν ἀνίκανος νὰ περιορίσῃ τὰ πάθη ἀκράτου ἐθνικισμοῦ ἐπέστρεψαν ἐκ τοῦ πολέμου ἔμπλεοι ἀποστροφῆς πρὸς ὅ,τι περιορίζει καὶ ἐθνικοποιεῖ τρόπον τινὰ τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν μεγαλειτέραν συμφιλιωτικὴν δύναμιν. Εἰς πλείστων τὰ πνεύματα ἤρχισε ν' ἀνατέλλῃ βαθμιαίως τὸ ἰδεῶδες μιᾶς καθολικῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ δουλευούσης εἰς τὸν ὠμὸν φανατισμόν, ὡς εἶνε ἡ σημερινὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἀκριβῶς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἔχει τόσον εὐρείας ἀξιώσεις, οἵας καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Ἰ. Χριστοῦ καὶ ποθεῖ νὰ περιλάβῃ ἐν ἑαυτῇ πᾶν στοιχεῖον ἐγκύρως περιλαμβανόμενον ἐντὸς τῆς μεγάλης χριστιανικῆς παραδόσεως. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν δύο τούτων καὶ τρίτος λόγος ἐπέβαλε τὴν ἀναθεώρησιν. Τὸ Εὐχολόγιον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ μορφῇ ὑπὸ τὸ κάλλος τοῦ λεκτικοῦ αὐτοῦ ἰδιώματος καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ συνειρμῶν ἀποκρύπτει ἀπὸ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ τὸ ἁπλούστατον γεγονός, ὅτι ὡς βάσις αὐτοῦ ὑπόκεινται οἱ περιορισμοὶ καὶ αἱ ἰδέαι ἐποχῆς προγενεστέρας τῆς νῦν ἀπό τε ἐπιστημονικῆς καὶ κριτικῆς ἀπόψεως. Τὸ Ν. Εὐχολόγιον ἀνταπεκρίθη πρὸς τὴν ἀνάγκην ταύτην, ὡς θὰ ὁμολογήσωσι πάντες, ὅσοι θὰ ἀναγνώσωσιν αὐτὸ ἐπανειλημμένως, διότι εἶνε Βιβλίον **συγχρονισθὲν** ἐν τῇ καλῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἐπίσκοπος Dusham ἀπέκρου-

σε τοὺς φόβους περὶ μὴ ἐπιβολῆς τῆς πειθαρχίας ὡς ἀστηρίκτους κατέληξε διὰ τῶν ἑξῆς : «Αἱ Ἐκκλησίαι διανύουσιν ἡμέρας δυσχερεῖς. Θύελλα ἠγέρθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἥτις κατέρριψε πρὸς καιρὸν τὴν τέως ἐθνικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας. Ἡ θύελλα αὕτη ἐστράφη πρὸς δυσμάς. Ἐν πάσῃ χώρᾳ τῆς Δύσεως καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὑπάρχουσιν οἱ ποθοῦντες νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν ἀποστασίαν ἐκείνων καὶ νὰ ἐξαπλώσωσιν αὐτὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ. Κατόπι τούτων εἶνε περίστασις νὰ παρεμποδίζηται καὶ ἀναχαιτίζηται τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ; Ἐνώπιον ὑμῶν ὑπεβλήθη ἓν ἀνατεθεωρημένον Εὐχολόγιον, τὸ ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία διεκήρυξεν ὡς ὄργανον ἀπαραίτητον εἰς τὴν δρᾶσιν αὐτῆς. Δύνασθε νὰ δικαιολογηθῆτε ἀρνούμενοι τὴν ἀποδοχὴν τῆς αἰτήσεως τῆς Ἐκκλησίας: Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας οὐδὲν ἄλλο ζητεῖ ἢ δικαιοσύνην. Δικαιοσύνη ὑπῆρξεν ἡ μεγίστη παράδοσις τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων. Καὶ ὅταν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἵσταται πρὸ τοῦ Βήματος αὐτοῦ καὶ ζητῇ δικαιοσύνην δὲν πιστεύω, ὅτι ἡ ἔκκλησις αὐτῆς δύναται νὰ γείνῃ ἐπὶ ματαίῳ».

Θερμὸς τοῦ Ν. Ε. ὑποστηρικτὴς ὑπῆρξε καὶ ὁ λόρδος Καγκελλάριος. Οὗτος ἐξῆρε κυρίως τὸ γεγονός, ὅτι ἀφοῦ τὸ Ν. Ε. διήνυσεν ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ διὰ καταπληκτικῆς πλειοψηφίας ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστ. Συνελεύσεως καὶ ἀφοῦ ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτροπὴ τοῦ Κοινοβουλίου εὗρεν, ὅτι τοῦτο οὐδαμῶς προσβάλλει τὰ συνταγματικὰ δίκαια τοῦ Ἄγγλου πολίτου, δέον ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων νὰ ἔχῃ πολὺ σπουδαῖον λόγον, ὅπως ἀπορρίψῃ Νομοσχέδιον καὶ δὴ τοιοῦτον, ὅπερ πραγματεύεται περὶ πίστεως καὶ διδασκαλίας. Μετὰ ταῦτα ὁ ρήτωρ ἐξῆρε τὸν λαϊκὸν ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως, τὸν ὁποῖον ἠθέλησαν νὰ ἀμφισβητήσωσί τινες καὶ προσέθηκεν, ὅτι αὐτὸς καίπερ μὴ θεολόγος, μελετήσας ἀμφότερα τὰ Εὐχολόγια, τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον, ἐπείσθη, ὅτι παρὰ πολὺς λόγος γίνεται περὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ παρὰ πολὺ ὀλίγος περὶ τῆς συμφωνίας αὐτῶν ἐν τῇ οὐσίᾳ. Οὐδεμίαν, εἶπεν, εὗρεν ἐν τῷ Ν. Εὐχολογίῳ ὑποχώρησιν ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς οὔτε εἰς τὰς συνήθεις τοῦ Εὐχολογίου εὐχάς, οὔτε καὶ εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ὁ λόρδος Καγκελλάριος θεωρεῖ τελείως δεδικαιολογημένην τὴν ἔλλειψιν πειθαρχικῶν διατάξεων ἐκ τοῦ Νομοσχεδίου ἐναντίον τῶν παραβατῶν, διότι ὁ χαρακτήρ, ὃν φέρει τὸ Νομοσχέδιον δὲν εἶνε δεσμευτικός, ἀλλ' ἀπελευθερωτικός. Τὸ περὶ ποινῶν Νομοσχέδιον θὰ ἐπακολουθήσῃ, ἀλλ' αὐτὸς εἶνε πεπεισμένος ἐκ τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας, ὅτι ψηφιζομένου τοῦ Νομοσχεδίου, ἡ πειθαρχία θὰ ἀσκηθῇ αὐστηρῶς.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ὑόρκης κατέκλεισε τὴν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων συζήτησιν ὡς ἑξῆς : Ἐν πρώτοις ἐξῆρε τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος καὶ τῆς ληφθησομένης ἀποφάσεως, ἥτις εἶνε ἀνωτέρα πάσης ἄλλης περὶ Ἐκκλησίας ληφθείσης ἐν χρόνῳ μέχρι τοῦ ὁποίου φθάνει ἡ μνήμη τῶν ἐπιζώντων. Εἶτα ἀνακεφαλαιῶν ἀπέκρουσε πάσας τὰς κατὰ τοῦ Ν. Ε. ἐνστάσεις τῶν προλαλησάντων. Ὁμιλῶν περὶ τῆς κατὰ τοῦ Ν. Ε. ἀντιδράσεως τῶν ἀσυμμορφώτων (Non-Conformists) εἶπεν ὅτι ἐκτὸς τῶν Βαπτιστῶν καὶ τῶν ἡνωμένων Μεθοδιστῶν, οἵτινες ἐκηρύχθησαν κατ' αὐτοῦ, ὅλοι οἱ ἄλλοι, οἱ Οὐεσλιανοί, οἱ Πρεσβυτεριανοί, οἱ ἀρχικοὶ Μεθοδισταὶ καὶ ἡ μεγάλη Ἕνωσις τῶν Κογκρεγκασιοναλιστῶν ἀπέσχον πάσης ἐκδηλώσεως κατ' αὐτοῦ καὶ ἑπομένως, ὅτι οὐδένα κίνδυνον διατρέχει ἐκ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Ν. Ε. ἐνδεχομένη μετ' αὐτῶν ἕνωσις ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐφεξῆς ἐξήτασε τὸ ζήτημα, ἂν αἱ ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαὶ ἀλλοιοῦσι τὴν οὐσίαν τῆς διδασκαλίας τῆς μετὰ τοῦ κράτους ἡνωμένης Ἐκκλησίας καὶ ἐπέμεινεν ἰδίᾳ εἰς τὸ σημεῖον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ἂν αἱ μεταβολαὶ αὗται συμφωνοῦσι πρὸς τὰς προτεσταντικὰς ἀρχὰς καθόλου, ἀλλὰ μόνον, ἂν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ νῦν ἐν ἰσχύϊ Εὐχολογίου. Ἐξέφρασε κατόπιν τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ Ν. Ε. θὰ φέρῃ τὴν ποθητὴν εἰρήνην, ἐποιήσατο ἔκκλησιν εἰς τὴν νομιμοφροσύνην τοῦ κλήρου καὶ προσέθηκεν, ὅτι ἀγνοεῖ τὶ δύναται νὰ συμβῇ, ἂν τὸ Νομοσχέδιον ἀπορριφθῇ. Καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ὑόρκης ἐν μέσῳ χειροκροτημάτων κατέληξεν. «Ἡ νεολαία ἀμφοτέρων τῶν φύλων δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἄμφια τοῦ κλήρου καὶ τοὺς ὁρισμοὺς περὶ μυστηρίων, τὰ ὁποῖα ὅσῳ μᾶλλον ὑπερφυέστερα τόσῳ εἶνε ἀνώτερα ὁρισμοῦ. Ἀπασχολεῖ αὐτὴν κάτι μᾶλλον θεμελιῶδες ὡς πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς σκέψεως ἐν τῷ νέῳ τούτῳ κόσμῳ τ. ἔ. ποίαν ἔχομεν βεβαιότητα περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ποία ἡ αὐθεντία τοῦ χριστιανικοῦ νόμου διὰ τὴν ζωήν. Οἱ ἐργάται ἐν ταῖς πόλεσιν ἐνδιαφέρονται περὶ τούτου κυρίως, ἂν δύνανται νὰ ἴδωσι κρατοῦσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν εἰρήνην, τὴν ἑνότητα, τὴν καλὴν θέλησιν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον προτρέπονται νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀσχολίας. Παρακαλοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἀποστρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐρίδων τούτων περὶ τύπων καὶ περὶ λέξεων καὶ νὰ στρέψῃ αὐτὴν εἰς τὰ πνευματικὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἔχει διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἠθικῆς ζωῆς τοῦ ἡμετέρου λαοῦ. Ἡ πλειονοψηφία κλήρου καὶ λαοῦ, περὶ ἧς πολλάκις ἐγένετο λόγος, ποθεῖ εἰλικρινῶς νὰ συσφίγξῃ τὰς τάξεις αὐτῆς καὶ νὰ ἐργασθῇ ἀπὸ κοινοῦ χάριν τῆς διακονίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἐὰν ἀπορρίψητε τὸ Ν. Ε., θὰ ἀποστείλητε καὶ πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν ὀπίσω, ἵνα καταδαπανᾷ τὰς δυνάμεις αὐτῆς εἰς νέας ἔριδας. Ἀντὶ νὰ ὁδηγήσητε αὐ-

τὴν εἰς τὸν κύριον ροῦν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, θὰ κατευθύνητε αὐτὴν εἰς λιμνάζοντα ὕδατα. Ἂν ψηφίσητε τὸ Νομοσχέδιον, θὰ ἀρθῶσιν ἐκ τοῦ μέσου αἱ μεγάλαι ἔριδες καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐλευθερουμένη θὰ ἐπιτύχῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψηλήν, ἣν ἔχει ἀποστολὴν τ. ἔ. νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς δεσμούς, οἵτινες συνδέουσιν ἀκόμη τὸ ἔθνος τοῦτο πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν».

Συμπληρωθείσης τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ὑόρκης οἱ καταπολεμήσαντες τὴν πρότασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας ἐζήτησαν, ὅπως ἡ πρότασις τεθῇ εἰς ψηφοφορίαν. Κατὰ ταύτην ὑπὲρ τῆς προτάσεως ἐψήφισαν 241, κατ᾽ αὐτῆς δὲ 88, οὕτως ὥστε προέκυψε πλειοψηφία ἐκ ψήφων 153 ὑπὲρ τῆς προτάσεως. Ἐκ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν λόρδων οἱ παρόντες κατὰ τὴν συζήτησιν ἐδήλωσαν, ὅτι οὗτοι δὲν ἐνδιαφέρονται περὶ τοῦ ζητήματος, ὅπερ ἀφορᾷ μόνον τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκ τῶν παρακαθημένων ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων Ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλίας 2 μόνοι, οἱ Ἐπίσκοποι Norcester καὶ Norwich ἐψήφισαν κατὰ τῆς προτάσεως, οἱ δὲ ἄλλοι 20 Ἐπίσκοποι μετὰ τῶν 2 Ἀρχιεπισκόπων ὑπὲρ αὐτῆς. Οὕτω τὸ Νομοσχέδιον περὶ τοῦ Ν. Ε. ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων παρεπέμφθη εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ἥτις ὡς ἡμέραν συζητήσεως αὐτοῦ εἶχεν ὁρίσῃ τὴν 15ην Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους.

Λονδῖνον † Ο ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

[Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου]

Στ. 6. Εἰς τὴν ὑπὸ τύπον διαπορήσεως γενομένην ἔνστασιν τοῦ Θωμᾶ ἀπαντῶν ὁ Ἰησοῦς βραχύτατα καὶ οὐσιωδέστατα, κατηγορηματικῶς δέ, ἀποφαίνεται καὶ δεικνύει, ὡς ἐν Αὐτῷ ὑπάρχον πᾶν οὗ ἔχρῃζον οἱ Ἀπόστολοι (οὗ χρῄζουσιν οἱ ἄνθρωποι καθόλου), καὶ ἐξαγγέλλει ὡς ἐν Αὐτῷ τυγχάνοντας τῆς πληρώσεως αὐτῶν πάντας τοὺς μυχίους πόθους τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, καὶ δὴ καὶ τῆς ἐπαγγελθείσης αὐτοῖς (στ. 3) μακαρίας ἐν Οὐρανοῖς μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Αὐτοῦ τούτου εἰς αἰῶνα συνδιατριβῆς καὶ κοινωνίας. **Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός.... Οὐδεὶς ἔρχεται**

πρὸς τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ. Ὁ διὰ τῆς εἰς Αὐτόν, ἄλλαις λέξεσιν, ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων πίστεως εἰς ἄμεσον πρὸς Αὐτὸν μυστικὴν σχέσιν καὶ κοινωνίαν ἐρχόμενος, διὰ τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον Αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα εἰς τὴν αὐτὴν ταύτην σχέσιν καὶ πρὸς Ἐκεῖνον ἀπὸ τοῦ παρόντος καθιστάμενος, κατακολουθῶν τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ζωῇ καὶ τῷ θανάτῳ, ἀναχθήσεται μετ' αὐτὸν εἰς τὴν ἀμεσωτέραν καὶ τελειοτέραν μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἑαυτοῦ κοινωνίαν, ἥτις τὸν πλήρη καὶ ὁριστικὸν τύπον αὐτῆς θὰ ἔχῃ μετὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν (**πάλιν ἔρχομαι,** στ. 3). **Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός.** «Δι' Ἐμοῦ πάντως πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὑμεῖς ἀναβήσεσθε» (Θεοφ.). Ἀλλὰ τοιαύτην τινὰ κέκτηται σημασίαν καὶ δύναμιν ὁ Ἰησοῦς ἀκριβῶς διότι εἶνε **ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή,** διότι εἶνε ἡ πλήρης καὶ τελεία ἐνσάρκωσις, ὁ φορεὺς καὶ πάροχος τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀληθείας ἐν τῷ πληρώματι αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ αὐτοζωὴ ὑπὸ τὴν ὑψηλοτέραν καὶ τελειοτέραν ἔννοιαν αὐτῆς μετὰ τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ δικαιώματος, ὅπως παρέχῃ αὐτὴν τοῖς ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ εἰς σχέσιν καὶ κοινωνίαν πρὸς Αὐτὸν ἐρχομένοις. Διὰ τῆς ἐν Αὐτῷ μετοχῆς τῆς θείας ἀληθείας, μετοχῆς οἱονεὶ αὐτῆς τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, καθόσον εἰς τὴν τελειοτέραν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ταῦτα ἀνάγονται, καὶ διὰ τῆς μεταλήψεως τῆς θείας ζωῆς, αὐτῆς τρόπον τινὰ τῆς ἁγίας πνοῆς, τῶν κινημάτων καὶ αἰσθημάτων τοῦ Θεοῦ, μεταγόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν ὑπερκόσμιον τοῦ Θεοῦ σφαῖραν, θὰ μεταστῇ ὁριστικῶς καὶ τελείως εἰς αὐτὴν μετὰ θάνατον καὶ δὴ καὶ μετὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν. **Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός.** «Τοῦτο ἀπόδειξις τοῦ **οὐδεὶς ἔρχεται εἰμὴ δι' ἐμοῦ,** τὸ δὲ καὶ **ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή,** τοῦ ὅτι πάντως ταῦτα ἔσται» (Χρυσ.). Ἀλλ' ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν λέξεων **ἀλήθεια καὶ ζωὴ** παρά τε τῷ ἱ. Χρυσ. καὶ παρὰ τῷ Θεοφ. καὶ Ζιγ. δὲν ἀποδίδεται οὐδὲ ἀναπτύσσεται ἐπαρκῶς ἡ οὐσιώδης σημασία καὶ δύναμις τῶν λέξεων τούτων, καθότι ὁ μὲν ἱ. Χρυσ. σημειοῦται· «Εἰ δὲ καὶ ἀλήθεια, οὐ ψεῦδος τὰ λεγόμενα· εἰ δὲ καὶ ζωή, οὐδὲ αὐτὸς ὁ θάνατος ὑμᾶς κωλῦσαι δυνήσεται ἐλθεῖν», ὁ δὲ Θεοφ. ἐπαναλαμβάνων ταῦτα σαφέστερον: «Ἀλλὰ καὶ ἀλήθεια, ὥστε εἰκὸς ὑμᾶς θαρρεῖν, ὅτι οὐ ψευσθήσεσθε παρ' Ἐμοῦ, ἀλλὰ καὶ ζωή εἰμι, ὥστε εἰ καὶ ἀποθάνητε, οὐ κωλύσει ὑμᾶς ὁ θάνατος τοῦ μὴ οὐχὶ πρὸς τὸν Πατέρα ἐλθεῖν», σημειοῦται μὲν κατωτέρω ἐν σχέσει πρὸς τὸ **ἀλήθεια:** «Ὅταν τὸ θεωρητικὸν ἀσκῇς γίνεταί σοι ἀλήθεια» ὁ Χριστός, ἐκτρέπεται δὲ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς πρακτικὰ διδάγματα, ἐν οἷς ἐν ἀναφορᾷ εἰς τὸ **ζωὴ** ἐπιφέρει λέγων· «Δεῖ ἡμᾶς καὶ ὁδεύειν καὶ θεολογεῖν πρὸς τὸν ζῶντα (εἰς) αἰῶνα, οὐχὶ πρὸς τὸν νεκρὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων ἀφορῶντας». Ὁ Ζιγ. τέλος ἀπο-

δίδει ἁπλῶς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἱ. Χρυσ. Διὰ τὴν χρῆσιν τῆς εἰκόνος **ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς** καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς **ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ** πρβλ. Ι΄ 9 **ἐγώ εἰμι ἡ θύρα,** καὶ ΙΑ΄ 25 **ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή,** ὡς ἐπίσης διὰ τὴν ἔννοιαν πρβλ. Α΄ 17. Ε΄ 26. ΣΤ΄ 33 καὶ 40. Ι΄ 10, 28.

Στ. 7. Καθησυχάσας ὁ Ἰησοῦς τοὺς Ἀποστόλους ὡς πρὸς τὴν ἐπικειμένην ἀπομάκρυνσιν Αὐτοῦ, μέλλουσαν νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὴν διαρκῆ καὶ τελείαν μετ' Αὐτοῦ καὶ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς ἕνωσιν (στ. 1—4), καὶ ὑποδείξας τὸν λόγον, ὅστις εἶνε ὅτι Αὐτὸς καὶ μόνος ἐκπροσωπεῖ τοὺς ἀναγκαίους πρὸς τὸν μακάριον τοῦτον σκοπὸν καὶ τὸ τέρμα ὅρους (**'Εγώ εἰμι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή,** στ. 6), χωρεῖ ἤδη εἰς περαιτέρω καὶ ἐξαισιωτέραν ἀποκάλυψιν, ὀφείλουσαν ἤδη ἀσφαλῶς πλέον νὰ ἐγκολαφθῇ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν Ἀποστόλων διά τε τὸν περαιτέρω θρησκευτικὸν βίον αὐτῶν καὶ τὸ ἀποστολικὸν στάδιον καὶ κήρυγμα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔτι μείζονα ἐνίσχυσιν καὶ παραθάρρυνσιν αὐτῶν. Τὸ περαιτέρω τοῦτο δίδαγμα ἔγκειται ἐν τῇ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ κτήσει ἤδη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων (καίτοι ἀτελῶς καὶ παρακεκαλυμμένως) τοῦ Πατρός, ἐν τῇ ἐν Αὐτῷ γνώσει Ἐκείνου καὶ ἐν τῇ μακαρίᾳ οὕτω διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαπολαύσει τοῦ κρατίστου τούτου, τοῦ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔκφρασιν θεάματος, τῆς δόξης καὶ τῆς μεγαλειότητος Αὐτοῦ. Ἄλλαις λέξεσιν ὁ Ἰησοῦς χωρεῖ λέγων, ὅτι ἡ ἐπαγγελθεῖσα (στ. 3) μετὰ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς ἕνωσις, τὸ ἀπώτατον τοῦτο καὶ τελειότατον πάσης θρησκευούσης ψυχῆς ἰδανικὸν καὶ κατάντημα, οὐ μόνον οὐδαμῶς διὰ τοὺς Ἀποστόλους ἀνέφικτον εἶνε, ἀλλ' ὅτι ἤδη ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ ἐπετεύχθη δι' αὐτούς, ἅτε ἐν τῷ Ἰησοῦ γινώσκοντας ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ αὐτὸ τοῦτο ἰδόντας (τοῖς ὀφθαλμοῖς βεβαίως τῆς ψυχῆς) γυμνῇ τρόπον τινὰ τῇ ὄψει βλέποντας τὸν Οὐράνιον Πατέρα (πρβλ. στ. 31). **Εἰ ἐγνώκειτέ με** (κατ' ἄλλην ἀρχαιοτέραν γραφὴν **ἐγνώκατε), καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἂν** (κατ' ἄλλην ἀρχαιοτέραν γραφὴν **ᾔδειτε ἄν).** Πρβλ. Η΄ 19. Τῶν Ἐξηγητῶν τινες τὴν ὑπόθεσιν **εἰ ἐγνώκειτέ με** ἐξηγοῦνται ὡς ἐγκλείουσαν κατάφασιν : ἐγνώκειτε δέ. Ὑπὸ δὲ τὸ **με** ὑπονοοῦσι τὸ **πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ ὑπάγω,** (ἄλλοι ὑπον. **με** ὡς τὴν ὁδόν), ὃν τρόπον καὶ τὸ **καὶ τὸν Πατέρα μου (ἐγνώκειτε ἄν),** ὡς Ἐκεῖνον ἀφ' οὗ ἔρχομαι καὶ πρὸς ὃν ὑπάγω. Ὁ ἱ. Χρυσ. [1]) καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Θεοφ. καὶ ὁ Ζιγ. ἐκδέχεται τὸ **με** (ὃν τρόπον προδήλως καὶ κεῖται) γενικῶς, κρίνει δὲ ἀναγκαίαν παρατήρησιν ἐν σχέσει πρὸς τὸ

---

[1]) Πῶς δὲ ἀπὼν *ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε*, ἐπήγαγε *εἰ ἐμὲ ἐγνώκειτε* κλπ. οὐχὶ ἐναντιολογῶν· ᾔδεσαν γὰρ αὐτόν, οὐχ οὕτω δὲ ὡς ἐχρῆν (Χρυσ.).

οἴδατε (τοῦ 4ου στ.), ἥτις ὅμως παρέλκει, διότι ἀντικείμενον αὐτοῦ (τοῦ **οἴδατε**) ὁρίζεται ἄλλως **(ὅπου ὑπάγω). Καὶ ἀπ' ἄρτι γενώσκετε αὐτόν. Ἀπ' ἄρτι.** ΙΓ' 19.—Ἀπὸ τοῦ νῦν, ἅτε διὰ τῶν τελευταίων, ἢ καὶ τῶν κατὰ τὴν ἱστορικὴν καθόλου ταύτην ἑσπέραν λόγων περὶ Ἑαυτοῦ, τοῦ Ἰησοῦ ἀποκαλύψαντος ἐπὶ μᾶλλον τὸν θεῖον Αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ τὴν μετὰ τοῦ Πατρὸς συγγένειαν. Εἰς τὸν διὰ τοῦ **ἀπ' ἄρτι** δηλούμενον χρόνον τῶν Ἐξηγητῶν τινες περιλαμβάνουσι πάντα τὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρὰ τῷ Ἰησοῦ μαθητείας τῶν Ἀποστόλων, ὁ δὲ ἱ. Χρυσ. (ἀναγινώσκων οὐχὶ **γενώσκετε,** ἀλλὰ **γνώσεσθε,** γραφὴν ἀπαντῶσαν καὶ ἔν τισι ἀρχ. κώδιξι) καὶ τῶν νεωτέρων τινές, τὸν ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ ἑξῆς χρόνον. Ὡς πρὸς τὴν ἔγκλισιν, καθ' ἣν κεῖται τὸ **γενώσκετε,** τῶν Ἐξηγητῶν τινες προτιμῶσι τὴν προστακτικὴν ἐξηγούμενοι ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ὀφείλετε νὰ γινώσκητε, ἅτε ἑωρακότες **(καὶ ἑωράκατε). Καὶ ἑωράκατε αὐτόν.** «Ὄψιν δὲ λέγει τὴν κατὰ διάνοιαν γνῶσιν» (Χρυσ.).

Στ. 8. Ἡ κατηγορηματικὴ δήλωσις τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἤδη οἱ Ἀπόστολοι ἐγίνωσκον, καὶ δὴ καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς εἶχον ἴδη τὸν Πατέρα (παρ' ὅλον τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἔρριπτον εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην οἱ προηγηθέντες λόγοι Αὐτοῦ **εἰ ἐγνώκειτέ με καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν,** καθιστάντες δῆλον, ὅτι ὡμίλει ὁ Ἰησοῦς οὐχὶ περὶ αἰσθητῆς θέας (θεωρίας), ἀλλὰ περὶ πνευματικῆς καὶ περὶ ταὐτότητος Αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα οὐχὶ ἐξωτερικῆς (τοῦ Ἰησοῦ φοροῦντος σάρκα), ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν, ἣν ὁρῶντες ἐν Αὐτῷ ὤφειλον νὰ ἐνίδωσι τὸν Πατέρα) δὲν προσπίπτει σαφὴς τῷ Φιλίππῳ (οὐχὶ μόνῳ πάντως ἐκ τῶν Ἀποστόλων), οὔπω δυναμένῳ νὰ νοήσῃ τὸ βάθος καὶ τὴν σημασίαν τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, ὅθεν καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως αὐτοῦ ἀκριβῶς παρέχοντος Αὐτῷ ἀφορμήν, ὅπως ἀναπτύξῃ διὰ πλειόνων τὴν ὄντως μυστηριώδη σχέσιν καὶ κοινωνίαν Αὐτοῦ πρὸς τὸν Οὐράνιον Πατέρα. Ἀκούσας τὸ **ἑωράκατε** καὶ μὴ ἀντιληφθεὶς σαφῶς περὶ τίνος πρόκειται, διαφλεγόμενος δὲ ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου, ἀναλόγου πρὸς τὸν τοῦ Μωϋσέως (Ἐξ. ΛΓ' 18) ἐπιζητεῖ παρὰ τοῦ Ἰησοῦ, δυνατοῦ πάντως πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὅπως τύχῃ καὶ οὗτος μετὰ τῶν συμμαθητῶν αὐτοῦ ἀναλόγου πρὸς τὴν τῷ Μωϋσῇ (Ἐξ. ΚΔ' 9 κ. ἑξ.) γενομένην αἰσθητῆς θεοφανείας, χαρακτηρίζων αὐτὴν ὡς μέλλουσαν νὰ ἱκανοποιήσῃ τελείως αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους. Ἀλλὰ τί ὑπὸ τὴν ἱκανοποίησιν ταύτην **(ἀρκεῖ ἡμῖν)** ἐνόει ὁ Φίλιππος δὲν ἐκφράζει σαφῶς. Ὅθεν οἱ μὲν τῶν Ἐξηγητῶν νοοῦσι γενικῶς, ἐν τῷ **ἀρκεῖ ἡμῖν** ἐμβλέποντες τὴν καθησύχασιν τῆς θρησκευτικῆς δίψης καθόλου, οἱ δὲ μερικώτερον τὴν καθησύχασιν τῆς ἀνησυχίας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν πλή-

ρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Ἰησοῦ (στ. 3), ἢ τὴν ἐπάνοδον καθόλου πρὸς αὐτούς, ἢ ὡς πρὸς τὴν ἐπιτολὴν τῆς Μεσσιακῆς Αὐτοῦ βασιλείας (πρβλ. Μαλ. Γ' 1 κ. ἑξ.) κλπ. «Καίτοι ὁ Χριστὸς ἔλεγε· **εἰ ἐμὲ ἐγνώκειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν,** καὶ δι' Ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ἐδήλου, ὁ δὲ ἀντέστρεψε τὴν τάξιν καί φησι· τὸν Πατέρα δεῖξον, ὡς Αὐτὸν (τὸν Ἰησοῦν δηλ.) εἰδὼς ἀκριβῶς» (Χρυσ. Ὁμοίως Θεοφ. καὶ Ζιγ.) Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὁ Φ. ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὡμίλει περὶ τῆς ἐν Αὐτῷ πνευματικῆς θέας τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ μὴ ἀρκούμενος αὐτῇ ζητεῖ καὶ αἰσθητὴν τοιαύτην ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω δηλωθέντα τύπον καὶ πρὸς ἕνα τῶν δηλωθέντων σκοπόν.

Στ. 9. Ἀπαντῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ Φ., ὅπως παράσχῃ τοῖς Ἀποστόλοις ὀφθαλμοφανῆ θεωρίαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς πρὸς ἐπαρκῆ ἱκανοποίησιν αὐτῶν ἐκφράζει οὐχὶ ἄμικτον λύπης (ἴσως δὲ καὶ ἐλαφρᾶς ἐπιτιμήσεως) ἔκπληξιν διὰ τὸ ζητούμενον ὑπὸ τοῦ Φ., καθότι ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συνδιατριβὴ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἔδει νὰ πείσῃ αὐτούς, ὅτι πρόκειται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν—παρὰ πᾶν τὸ σωματικὸν εἶδος, ὅπερ περιεβάλλετο—αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν οὐδὲν πλέον θὰ ἔβλεπον προσατενίζοντες πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα. Ἐπέλιπε βεβαίως τὸν Ἰησοῦν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ταπεινότητα, ὑφ' ἣν ἐφαίνετο, ἡ ἐξωτερικὴ θεία αἴγλη καὶ μεγαλειότης, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐλάνθανεν ἡ ἐν Αὐτῷ θεία φύσις, ὁ Θεός, ὃν ἀκριβῶς ἐπεζήτει νὰ ἴδῃ ὁ Φίλιππος Δῆλον, ὅτι οὗτός τε καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι, παρὰ πάντα τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους Αὐτοῦ, καὶ παρὰ πάσας τὰς ρητὰς καὶ σαφεῖς περὶ Ἑαυτοῦ δηλώσεις (πρβλ. ἰδίᾳ Ι' 30) οὔπω εἶχον δυνηθῇ νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς Θεότητος καὶ ἀπαραλλαξίας Αὐτοῦ πρὸς τὸν Οὐράνιον Αὐτοῦ Πατέρα. **Οὐκ ἔγνωκάς με.** «Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτό ἐστι, ὅπερ ἐστιν ὁ Πατὴρ μένων Υἱός, εἰκότως ἐν Αὐτῷ δείκνυσι τὸν γεγεννηκότα». (Χρυσ.) «Ἀπάγων τὸν Φ. ἀπὸ τοῦ χαμαιζήλου φρονήματος, τοῦ ἐπιθυμεῖν σωματικῶς ἰδεῖν τὸν Πατέρα. Γνῶσις γάρ φησι λέγεται ἐπὶ Θεοῦ, οὐχὶ ἡ σωματικὴ ὄψις» (Θεοφ.). **Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα.** Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ ἀπεκαλύπτετο ἡ κοινὴ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ θεία φύσις (πρβλ Α' 14), ἀλλὰ ταύτην δὲν διέβλεπε πᾶς τις, ἀλλ' ὁ διαγινώσκων Αὐτὸν οἷος πράγματι ἦτο, ὅθεν τὸ πρὸς τὸν Φ. **οὐκ ἔγνωκάς με.** Ὁ ἱ. Χρυσ. καὶ ὁ Θεοφ. ἀποκλίνουσιν ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας τῆς φράσεως ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Φ. τοῦ ζητουμένου. «Ἀδύνατα αἰτεῖς καὶ οὐ κατ' ἄνθρωπον. Ἐμοὶ γὰρ τοῦτο μόνον δυνατὸν (τὸ ἰδεῖν δηλ. γυμνῇ τῇ ὄψει τὸν Θεὸν Πατέρα). Ἐπειδὴ εἶπεν **ἀρκεῖ ἡμῖν,** ὡς Αὐτὸν εἰδώς, δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲ Αὐτὸν (τὸν Ἰησοῦν) ἑώρακεν. Ἢ γὰρ ἂν κἀκεῖνον εἶδε (τὸν Θεὸν

Πατέρα), εἰ καὶ Αὐτὸν ἠδυνήθη» (Χρυσ.). Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην, ὡς διάφορον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐκδοχῆς (ἑρμηνεύοντος τὸ **ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε καὶ τὸν Πατέρα**=ὁ ἐγνωκὼς τὴν ἐμὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν ἔγνωκε τὴν τοῦ Πατρός, ἀπαρράλλακτοι γὰρ ἡμεῖς καὶ δι' ἀλλήλων γνωριζόμενοι) παρατίθησι καὶ ὁ Ζιγ. περιλαμβάνων καὶ τὸ **οὐκ ἔγνωκας** καὶ σημειούμενος· «Λέγει οὖν αὐτῷ κατ' ἀπόφασιν (οὐχὶ κατ' ἐρώτησιν δηλ.). **Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με** Φ., ἀθέατος γὰρ ἡ θεία φύσις καὶ ἄγνωστος. **Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα.** Ὁ δὲ ἐμὲ μὴ δυνάμενος ἰδεῖν, οὐδὲ τὸν Πατέρα δύναται ἰδεῖν». Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἑρμηνείᾳ τοῦ **ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρ. τὸν Πατέρα** ὁ ἱ. Χρυσ. καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Θεοφ. ἐμβλέπουσιν ἀναδεικνυμένην σαφέστερον τὴν ἰδέαν τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα. «Σὺ μὲν ὦ Φ. δι' ὄψεως σωματικῆς ζητεῖς ἰδεῖν τὸν Πατέρα καὶ δοκεῖς, ὅτι ἐμὲ ἤδη εἶδες· ἐγὼ δὲ λέγω σοι, ὅτι εἰ ἐμὲ εἶδες καὶ Ἐκεῖνον ἂν εἶδες. Νῦν δὲ ἐπεὶ Ἐκεῖνον οὐκ εἶδες, οὐδὲ ἐμὲ εἶδες ὡς χρὴ βλέπειν· ἀλλὰ σωματικῶς μὲν εἶδες ἐμέ, ἐπεὶ καὶ σῶμα φορῶ, τὴν δὲ θείαν οὐσίαν οὐκ εἶδες· ὥστε οὐδὲ τὴν τοῦ Πατρὸς ἴδοις ἂν σωματικῶς. Οὔτε οὖν ἐμέ, οὔτε τὸν Πατέρα δυνατόν ἐστι ἰδεῖν σωματικῶς» (Θεοφ.). Ἀντὶ τῆς αἰτ. **τοσοῦτον χρόνον** κατ' ἄλλην ἀρχαιοτέραν γραφὴν δοτ. **τοσούτῳ χρόνῳ. Καὶ πῶς σὺ λέγεις δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα;** «Πῶς θέλεις γνῶναι ὃ ἔγνωκας; Πῶς ζητεῖς ὃ ἔχεις;» (Ζιγ.).

Στ. 10. Τοῦ Ἰησοῦ πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ Φ. ἱσταμένου καὶ ἐν πάσῃ στιγμῇ ἐκπέμποντος τὰς μαρμαρυγὰς τῆς ἐν Αὐτῷ θείας φύσεως, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου τούτου αἴτησις παρ' Αὐτοῦ, ὅπως δείξῃ τὸν Πατέρα ἦτο μαρτύριον ἐλλείψεως παρ' αὐτῷ πίστεως ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἦσαν διαρκῶς ἐν ἀλλήλοις, καὶ ἀντεπροσωπεύοντο πλήρως καὶ τελείως ἑκάτερος ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Ἐκφράζων τὴν δικαίαν ἀπορίαν Αὐτοῦ διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς χωρεῖ ἔτι ἅπαξ εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς δηλωθείσης στενῆς σχέσεως Αὐτοῦ καὶ ἀπαραλλαξίας πρὸς τὸν Πατέρα, προβαλλόμενος αὖθις τὸ περιεχόμενον τοῦ κηρύγματος Αὐτοῦ καὶ τὰ καθ' ἡμέραν ἔργα καὶ τὰς πράξεις Αὐτοῦ, φέροντα σαφῆ τὸν χαρακτῆρα τῆς ῥηθείσης σχέσεως. Ἡ ἀπὸ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ σαφῶς μαρτυρουμένη καὶ ἐκλάμπουσα σοφία τοῦ Οὐρανίου Πατρός, ἡ δύναμις Αὐτοῦ, καὶ ἡ αὐτὸ τοῦτο πατρικὴ πρὸς πάντας ἀγάπη οὐδεμίαν φυσικὸν ἦτο νὰ καταλίπωσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς πλήρους ἀληθείας τῆς περιχωρήσεως Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐν ἀλλήλοις. «**Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ** τ. ἔ. ἐν ἐκείνῃ τῇ οὐσίᾳ φαίνομαι» (Χρυσ.). **Τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ.** «Οἶδας ἐγγύτητος ὑπερβολὴν καὶ μιᾶς οὐσίας ὑπόδειγμα;» (Χρυσ.) **Ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ**

τὰ ἔργα. «Ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν Αὐτὸς λαλεῖ τὰ ρήματα, ἀλλὰ δύο τίθησιν ἐνταῦθα περὶ διδασκαλίας καὶ σημείων» (Χρυσ. Ὁμ. Θεοφ.). «Ὁ τοίνυν Πατὴρ λαλεῖ μὲν διὰ τοῦ Υἱοῦ ὡς διὰ τοῦ ἰδίου λόγου, ἐργάζεται δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ ὡς δι᾽ ἰδίας δυνάμεως» (Ζιγ.) **Ἐγὼ ἐν τῷ Π. καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστ.** (Πρβλ. ΣΤ´ 57. Ι´ 38. **Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ.** (Πρβλ. Γ´ 34. Ζ´ 16. Η´ 26, 28, 38, 40, 47. ΙΒ´ 49. **Ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰἔργα** (πρβλ. Ε´ 19 κ. ἑξ. 36. Θ´ 4. Ι´ 25. 37 κ. ἑ. ΙΕ´ 24. Κατὰ τὴν γραφὴν τῶν ἀρχαιοτέρων κωδίκων ἀναγινώσκεται ἐνταῦθα **ὁ δὲ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτοῦ.**

Στ. 11. Ὁ Ἰησοῦς κρίνει ἀναγκαῖον, ὅπως ἐπιμείνῃ εἰς τὴν διαβεβαίωσιν Αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν ἀλλήλοις ζωῆς καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Αὐτοῦ ὡς Υἱοῦ, καὶ ὅπως προτρέψῃ καὶ παρακελεύσηται συντόνως τοὺς Ἀποστόλους, ὅπως ἀσπάσωνται ἐν πίστει τὴν διαβεβαίωσιν Αὐτοῦ ταύτην, στηριζόμενοι εἰς τὸ προσωπικὸν Αὐτοῦ κῦρος, εἰς τὸν ἀψευδῆ Αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἐξ ἴσου διατρανοῦντα ἔργα Αὐτοῦ. Δήλη ἡ προτίμησις τῆς πίστεως ἐπὶ τὸν θεῖον λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἅτε ἀκριβέστερον τὸν θεῖον Αὐτοῦ χαρακτῆρα ἀπεικονίζουσαν (πρβλ. Ματθ. ΙΒ´ 34 κ. ἑξ.), καὶ ἀσφαλεστέραν καταλείπουσαν ἐν τῇ ψυχῇ ἐντύπωσιν. «Πιστεύετέ μοι λέγοντι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ θεωρούμεθα. Εἰ δὲ μὴ πιστεύετέ μοι, διὰ τοὺς λόγους μου κἂν διὰ τὰ ἔργα πιστεύετέ μοι, ὑπερφυῆ καὶ θεοπρεπῆ ὄντα» (Ζιγ.). **Διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετέ μοι** (πρβλ. Ι´ 37).

Στ. 12. Εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον παραθάρρυνσιν τῶν Ἀποστόλων κυρίως ἀποβλέπων ὁ Ἰησοῦς χωρεῖ εἰς περαιτέρω ἀποκαλύψεις, ἀφορώσας εἰς τὸ μέλλον αὐτῶν, τὸ τοσούτῳ σκοτεινὸν καὶ ἀπειλητικὸν ἐπὶ τῷ ἀπ᾽ Αὐτοῦ χωρισμῷ διαζωγραφούμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Ἀρκεῖ νὰ πιστεύσωσιν εἰς Αὐτόν, οἷος ἠξίωσεν ὅτι εἶνε (ὁμοούσιος τῷ Θεῷ Πατρὶ ἐπὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καταπεμφθεὶς Υἱὸς Αὐτοῦ, ὁ ἀληθὴς Μεσσίας) καὶ οὐ μόνον ἔλαττόν τι οὐδαμῶς ἕξουσιν ἐκ τῆς ἐκ μέσου αὐτῶν ἀπομακρύνσεως Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πλέον. Διότι ἡ πίστις αὐτῶν αὕτη εἰσάγουσα αὐτοὺς εἰς ἄμεσον σχέσιν καὶ κοινωνίαν πρὸς Αὐτὸν καθίστη αὐτοὺς κοινωνοὺς αὐτῆς ταύτης τῆς πανσθενουργοῦ δυνάμεως, ἥτις ἐξεδηλοῦτο ἐν τοῖς ἰδίοις Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργοις, ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς ἔργοις, ἅτινα προὔβάλλετο αὐτοῖς πρὸς διαπίστωσιν τοῦ θείου Αὐτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς μετὰ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς ἑνότητος. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ᾽ ὡς ἐκ τῶν νέων ὅρων, ὑφ᾽ οὓς θὰ ἔδρων οἱ Ἀπόστολοι, ἡ θείαν δύναμιν ἀποκαλύπτουσα ὑπερφυὴς καὶ σωτηριώδης ἐνέργεια

αὐτῶν θὰ προσελάμβανε μεῖζον πλάτος καὶ εὖρος τῆς ἐπὶ γῆς δράσεως καὶ ἐνεργείας Αὐτοῦ τούτου τοῦ 'Ιησοῦ. Ὁ 'Ιησοῦς κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἐνεφανίσθη ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ ἐνταῦθα τὸν βραχὺν δημόσιον βίον Αὐτοῦ διήγαγε διδάσκων καὶ θαυματουργῶν. Τὸ διὰ τοῦ θανάτου Αὐτοῦ κατεργασθὲν ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ οὐχ ἧττον σωτηριώδης διδασκαλία Αὐτοῦ, ἡ ὑπὸ τῶν 'Αποστόλων ἐνωτισθεῖσα, ἔδει νὰ καταστῇ κτῆμα τῶν ἀνθρώπων πάντων, δι' οὓς καὶ προωρίζοντο. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον θὰ ἀνελάμβανον οἱ 'Απόστολοι (πρβλ. Δ' 36—38. ΙΒ' 24), τυγχάνοντες τῆς ἀρωγῆς καὶ προστασίας τοῦ 'Ιησοῦ, ἑδρεύοντος ἤδη παρὰ τῷ Οὐρανίῳ Πατρὶ Αὐτοῦ, καὶ κοινωνοῦντος ἀμέσῳ τινί, οὕτως εἰπεῖν, τρόπῳ τῆς θείας Αὐτοῦ δόξης καὶ δυνάμεως. 'Αλλ' εὔδηλον ὅτι τῆς αὐτῆς ταύτης ἀρωγῆς καὶ ὑπερφυοῦς δυνάμεως θὰ ἐτύγχανον καὶ τυγχάνουσι καὶ πάντες οἱ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν 'Αποστόλων μέλλοντες νὰ βαδίσωσι καὶ βαδίζοντες, ἅτε ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πίστει τὸ αὐτὸ σωτήριον ἔργον τοῦ 'Ιησοῦ προάγοντες καὶ κατεργαζόμενοι, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπίσημος καὶ παραμυθητικὴ πρὸς τοὺς 'Αποστόλους διαβεβαίωσις τοῦ 'Ιησοῦ, ἡ διὰ τοῦ **ἀμὴν ἀμὴν** εἰσαγομένη δὲν περιορίζεται εἰς μόνον αὐτούς. **'Αμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν** κλπ. Οἱ μὲν τῶν 'Εξηγητῶν οὕτως ἢ ἄλλως συνδέουσι τὸν λόγον πρὸς τὰ ἡγούμενα ἑρμηνεύοντες ἐπὶ παραδείγματι: Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα (τοῦ 'Ιησοῦ, τὰ μαρτυροῦντα τὴν μετὰ τοῦ Πατρὸς ἑνότητα Αὐτοῦ, στ. 11) ἀνήκουσιν ἐπίσης καὶ τὰ ἔργα τῶν 'Αποστόλων, διότι οἱ πιστεύοντες Αὐτῷ δύνανται νὰ ἐπιτελῶσι ταὐτὰ οἷα καὶ 'Εκεῖνος κλπ. Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα, καίτοι ἐκ διαφόρου ἀπόψεως, ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἱ. Χρυσ. γράφων· «Εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐ ταῦτα δύναται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα, πολλῷ τούτων μείζονα μεθ' ὑπερβολῆς αὐτὰ τίθησιν. Οὐ γὰρ λέγει, ὅτι καὶ μείζονα δύναμαι ποιῆσαι, ἀλλ' ὃ πολλῷ θαυμαστότερον ἦν, καὶ ἑτέροις δύναμαι δοῦναι φησὶ καὶ μείζονα ποιῆσαι» (πρβλ. καὶ Θεοφ. καὶ Ζιγ.). Ἄλλοι τῶν 'Εξηγητῶν διατείνονται, ὅτι διὰ τῆς ἐπισήμου διαβεβαιώσεως (**ἀμὴν ἀμὴν λέγω**) εἰσάγεται νέος λόγος, ἐπισυνάπτεται ἕτερος παραμυθητικὸς λόγος εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ 2ου καὶ ἑξ. στ. ἀναπτυχθέντα διατυπούμενος μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προηγουμένων (στ. 11), ὡς δηλοῖ ἡ μνεία τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων. Ὑπὸ **τὰ ἔργα (τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ** κλπ.) ἱκανοὶ 'Εξηγηταὶ περιλαμβάνουσι τὴν ὅλην ἐπὶ τῆς γῆς δρᾶσιν τοῦ 'Ιησοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ κηρύγματος Αὐτοῦ, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τῆς σωτηριώδους ἐπὶ τοὺς ἄλλους (κατά τινας) ἐπιδράσεως. **Καὶ μείζονα τούτων ποιήσει.** Δὲν ἐλλείπουσιν Ἑρμηνευταὶ ἐξηγούμενοι ἐν τῇ σημασίᾳ ὑπερβολῆς δυνάμεως, μελλούσης νὰ ἐκδηλῶται ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος ἔργοις τῶν 'Αποστόλων (πρβλ. καὶ τὴν μικρὸν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν σχετικὴν

ἑρμηνείαν τοῦ ἱ. Χρυσ.). **Ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα μου πορεύομαι.** Ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ Ἀπόστολοι θὰ ἐτέλουν ἤδη τὰ ἔργα, ἃ ἐποίει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδίᾳ **τὰ μείζονα τούτων ἔργα.** Τῶν Ἐξηγητῶν τινες ζητοῦσι τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὴν διαφορὰν οὐχὶ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀφ' ἑνὸς (κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν Αὐτοῦ) τελουμένοις ἔργοις, καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀφ' ἑτέρου μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν καὶ τὴν εἰς Οὐρανοὺς ἄνοδον Αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τοῖς ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὡς ἰσχυρότερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον ἐκ τῆς παρὰ τῷ Οὐρανίῳ Αὐτοῦ Πατρὶ καθέδρας ἐκδηλουμένῳ. Ὁ ἱ. Χρυσ. περιορίζεται σημειούμενος· «Ὑμῶν ἐστι τὸ θαυματουργεῖν, ἐγὼ γὰρ ἀπέρχομαι» (πρβλ. καὶ Θεοφ. καὶ Ζιγ.).

(Ἕπεται συνέχεια)

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κ. Στέφανος Λαδᾶς ἐν τῷ Ἀμερικανικῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κέμπριτς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, κατὰ τὸ ἐξ Ἀμερικῆς εἰς τὴν πατρίδα του ἐν Μακεδονίᾳ ταξείδιόν του ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειδὴ δὲ καταγίνεται σοβαρῶς καὶ περιεσκεμμένως καὶ εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα, ἐδώκαμεν κατὰ τὴν φιλικὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν Ἱερὰν ἡμῶν Μητρόπολιν, τὴν θρησκευτικὴν ἡμῶν Πραγματείαν, τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ φύλλα τῆς φίλης «*Ὀρθοδοξίας* τοῦ Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου τοῦ 1927 ὡς Μητροπολίτης τότε Πριγκηποννήσων καὶ εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον ἀνατυπωθεῖσαν. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης λαμβάνων ὁ κ. Καθηγητὴς ἀφορμήν, μᾶς ἀπέστειλε τὴν ἐφεξῆς θρησκευτικὴν ἐπιστολήν, μεστὴν πολυτιμήτων κατ' ἐμὲ θρησκευτικῶν ἰδεῶν, εἰς ἣν καὶ ἀπηντήσαμεν κατὰ καθῆκον. Τὴν θρησκευτικὴν ταύτην ἀλληλογραφίαν δημοσιεύομεν, τῇ συναινέσει καὶ ἐκείνου, ὡς περιέχουσαν καθαρῶς θρησκευτι-

κὰς γνώμας, δυναμένας νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν εὐρυτέρων σκέψεων εἰς τὸν φιλομαθῆ ἀναγνώστην.

† *Ὁ Χαλκηδόνος* ***Ἀγαθάγγελος***

*
* *

I

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα
τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Ἀγαθάγγελον

Σεβασμιώτατε,

Ἐδιάβασα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου μου τὸ ἄρθρον Σας διὰ τὴν Χριστιανικὴν Συνεργασίαν καὶ προσεπάθησα νὰ σκεφθῶ ἐπ᾽ αὐτοῦ, συνδυάζων καὶ ὅσα ἄλλα πολλάκις ἐσκέφθηκα ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Πεποιθὼς εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὰ φιλικά Σας πρὸς ἐμὲ αἰσθήματα, θὰ ἤθελα νὰ Σᾶς ἀνεκοίνωνα μερικὰς τῶν σκέψεών μου τούτων. Ἔχω τὴν βεβαιότητα, ὅτι αἱ προοδευτικαί Σας, συγχρονισμέναι καὶ πρακτικαὶ ἰδέαι περὶ συνεργασίας ἐκκλησιαστικῆς ἐπὶ τῶν ἐνδεικτικῶς ἀπαριθμουμένων θρησκευτικῶν θεμάτων, θὰ γίνουν συντόμως δεκταὶ ὑπὸ πολλῶν, κατὰ πόσον ὅμως ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία θὰ θελήσῃ νὰ ἐργασθῇ ἐκτενῶς καὶ κατὰ κανόνα, ἀμφιβάλλω πολύ. Βλέπω εἰς τὸ ἄρθρον Σας νὰ ἐπιμένετε πολὺ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης, ἵνα καὶ ἡ Καθολικὴ συνεργάζηται. Ἂν καὶ τοῦτο εἶνε λίαν ἐπιθυμητόν, ἀμφιβάλλω ἂν εἶνε ἀπαραίτητον. Κατὰ δεύτερον λόγον διερωτῶμαι, ἂν ὁ ὅρος Σας, τῆς καταπαύσεως τῆς προπαγάνδας, προώρισται νὰ πληρωθῇ ἐν τοῖς πράγμασιν, εἰ καὶ ὡρισμέναι ἀποφάσεις ἐπίσημοι δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ ἔργον τῆς προπαγάνδας τῶν ἄλλων, εἶνε συνδεδεμένον ἐμμέσως ἢ κεκαλυμμένως δι᾽ ἔργων μὴ καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν, ὡς π. χ. ἐκπαιδευτικῶν, φιλανθρωπικῶν κτλ. Πλὴν τούτου, ἡ προπαγάνδα ἐξουδετεροῦται μόνον δι᾽ ἀντιπροπαγάνδας, συνισταμένης εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος γενικῶς, καὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν ὀρθότητα ὡρισμένης διδασκαλίας ἢ τελετουργίας ἐκκλησιαστικῆς. Καὶ ἐνταῦθα ἔρχομαι εἰς τὸ κύριον μέρος τῶν σκέψεών μου.

Ἔχω τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας ἐν γένει, ἡ διδασκαλία της καὶ τελετουργία, ἔχουν ποιόν τινα χαρακτῆρα ἀρχαιολογικὸν σήμερον, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι πᾶσα φροντὶς συγχρονισμοῦ, ἐσωτερικῆς προόδου καὶ ἐξελίξεώς της ἔχει ἐγκαταλειφθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἡ πίστις, ἡ θρησκευτικὴ τοιαύτη, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη, εἶνε ἀκτινοβο

λία ἐσωτερικῆς ζωῆς, ἑπομένως εἶνέ τι τὸ ὁποῖον ζῇ, μὴ ὂν ποσῶς νεκρόν. Μέρος τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς ἡ πίστις εἶνε ἀναποσπάστως συνδεμένη μετὰ τῶν ἄλλων φάσεων τῆς πρώτης, τῆς γνώσεως, τῆς θελήσεως, τῆς τάσεως πρὸς τὸ ἀνώτερον εἶναι. Ὅλαι αἱ τελευταῖαι φάσεις ὑπέστησαν, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἰδίως, μεγάλας ἐξελίξεις καὶ μεταβολάς. Ἡ πίστις ἡ θρησκευτική, ἰδίως ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ τοιαύτη, ἵνα δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ζωήν μας καὶ ρυθμίζῃ τὴν ἐξωτερικὴν τοιαύτην, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν της τὰς ἐπελθούσας ἀλλαγὰς καὶ ἐξελίξεις, νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς αὐτάς, νὰ ὑποστῇ καὶ αὐτὴ τὴν ἀναγκαίαν ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν πᾶσα ζῶσα ὑπόστασις ὀφείλει νὰ ὑποστῇ, ἵνα ζήσῃ. Βεβαίως δὲν λησμονῶ, ὅτι ὡρισμένα δόγματα καὶ διδασκαλίαι φαίνονται σχεδὸν ἀνεπίδεκτα προσαρμογῆς καὶ ἐξελίξεως, διότι καθιεροῦσι καὶ ἐκφράζουσι τὴν ἔννοιαν καὶ σκοπὸν καὶ ἐξήγησιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σύμπαντος. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶνε κατὰ βάσιν ἠθικὴ καὶ ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοσμογονικὴ διατύπωσις καὶ ἔκφρασις εἶνε ἔργον τῶν μετ' Αὐτόν, συνιστάμενον οὐσιωδῶς εἰς νέαν μετάδοσιν Ἑλληνικῶν φιλοσοφικῶν διδασκαλιῶν. Ὁ Χριστιανισμός, φιλοσοφία ἢ συστηματικὴ διατύπωσις, εἶνε μία νέα ἄνθησις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κατ' ἐμὴν γνώμην λοιπόν, οὐδεὶς ἀναπόδραστος λόγος ἀποκλείει νέαν διατύπωσιν καὶ ἔκφρασιν ἐρειδομένην ἐπὶ προηγμένης ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας. Δι' ὅλων αὐτῶν θέλω νὰ συμπεράνω, ὅτι θὰ ἦτο πλέον καιρός, νομίζω, καὶ πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν ποικίλων προπαγανδῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τόνωσιν καὶ παγίωσιν τοῦ ἐξησθενημένου, ἠμβλυμμένου θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ἡ Ἐκκλησία μας ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ὀπισθοδρομικῆς καὶ τὰ μάλα ἀρχαϊζούσης καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται, καὶ διακόπτουσα τὴν ἄχρι ἐν πολλοῖς ἀδιαφορίαν της διὰ τὴν κατάστασιν τῆς πίστεως καὶ φροντίδα της μόνον διὰ τὴν διατήρησιν τῶν τύπων καὶ τῆς πλείστης δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ἄρξηται τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐμπεδώσεως τῆς πίστεως καὶ τῆς κατανοήσεως τῆς βαθείας ἀληθείας, ὡραιότητος καὶ ἀνθρωπίνου μεγαλείου τῶν διδασκαλιῶν της. Μὴ κλείωμεν τοὺς ὀφθαλμούς μας, Σεβασμιώτατε. Ἕκαστος Ἄγγλος ἢ Ἀμερικανὸς καὶ μέγας ἐπιστήμων καὶ μικρὸς καὶ ἔμπορος καὶ φιλόσοφος, διατηρεῖ ἀκμαίαν τὴν πίστιν καὶ ζωηρότατον τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Τίς ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς, καταπληκτικῆς, τρομακτικῆς εἰς ὅσους τὴν διακρίνουσιν εὐκόλως; ὅτι αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι ἔγνωσαν νὰ ἀναπτύξωσι καὶ συγχρονίσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἱκανοποιῇ τὰς πνευματικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πεπαιδευμένου κοινοῦ, ὅπως καὶ τοῦ ὀλίγον μορφωμένου,

παρ' ἡμῖν δέ, οὐδεμία σοβαρὰ προσπάθεια, καθ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω τοὐλάχιστον, ἐγένετό ποτε πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Ἐπεσκέφθην τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ὁ Ἅγιος Σταυρουπόλεως, ὁ Διευθυντής, μοὶ ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἡ βιβλιοθήκη αὐτῆς εἶνε τελείως ἀρχαιολογική. Εἶνε ἐπίσης συζητητέον κατὰ πόσον ἡ τελετουργία μας δὲν χρῄζει πολλῶν μεταβολῶν καὶ συγχρονισμῶν, προσαρμοζομένων πρὸς τὴν σύγχρονον κοινωνικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ζωήν.

Ἐλπίζω δὲν θὰ μὲ ἐκλάβητε ζητοῦντα τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ξένων θεσμίων καὶ τάξεων. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Εἶμαι θερμὸς λάτρις τῆς παραδόσεως καὶ φρονῶ ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ μας, πνεύματος ἀρεσκομένου εἰς τὸν εὐτυχῆ καὶ ἁρμονικὸν συνδυασμὸν τοῦ νοῦ, τῆς φαντασίας, τοῦ μυστικισμοῦ, συμβολισμοῦ κτλ. πρέπει νὰ διατηρηθοῦν ἀναλλοίωτα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι σώφρων καὶ ἐπιμεμελημένη ἐξέλιξις τῆς παραδόσεως, μὲ τάσεις συγχρονισμοῦ καὶ προσαρμογῆς πρὸς τὰ ἐνεστῶτα εἶνε ἀδύνατος. Νομίζω ἀκόμη, καὶ μὲ τοῦτο θὰ τελειώσω, ὅτι εἴπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε σήμερον, τὰ Μεγάλα Πατριαρχεῖα καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος δύνανται καὶ ὀφείλουσι νὰ λάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν καὶ βαθμιαίαν ἐπιτέλεσιν τοιούτου ἔργου. Ἀπηλλαγμένα ἢ ἀπεστερημένα τῆς μεγάλης διοικητικῆς δικαιοδοσίας των, δύνανται καὶ πρέπει νὰ πορισθῶσι μεγάλην αἴγλην καὶ πνευματικὸν πρωτεῦον κῦρος, ἐργαζόμενα συστηματικῶς ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν κατευθύνσεων, ἃς ἐτόλμησα νὰ διαγράψω.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ
καὶ ὑψίστης τιμῆς
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΛΑΔΑΣ

***Ἐν Ἀμερικῇ** (Κέμπριτς) τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1927.*

* *

II

Περισπούδαστε καὶ ἐρίτιμε Καθηγητὰ κ. Στέφανε Λαδᾶ,
Εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας

Τὴν αὐτόθεν ἐπιστολὴν ὑμῶν ἐγκαίρως ἔλαβον, ἀλλ' ἐβράδυνα ἕως νῦν ν' ἀπαντήσω, τὸ μέν, διότι ἔπρεπε νὰ μελετήσω τὰ ἐν αὐτῇ γραφόμενα σοβαρὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ νὰ συζητήσω κατ' ἐμαυτὸν καὶ μετ' ἄλλων, τὸ δέ, δι' ἀσχολίας ἀπαραιτήτους ἐκκλησιαστικῶν μου καθηκόντων. Νῦν δέ, εὐχαρίστως λίαν, ἐπικοινωνῶν διὰ τῆς παρούσης μεθ' ὑμῶν, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐκτενοῦς καὶ εὐαρέστου

μοι σοβαρᾶς ἐπιστολῆς ὑμῶν, ἔρχομαι κατὰ πρῶτον εἰς τὸ κύριον θρησκευτικὸν θέμα τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς.

Ὅτι μὲν χρῄζομεν ὅλαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ ἰδίᾳ ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν, ἐκκλησιαστικῆς, **οὐχὶ δογματικῆς,** διαρρυθμίσεως, πάντοτε ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ μετὰ μελέτην, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία καὶ εἰς τοῦτο εἴμεθα σύμφωνοι, φρονῶ, οὐχὶ μόνον οἱ δύο ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ εὖ φρονοῦντες θεολόγοι καὶ θεολογοῦντες. Ὅτι δὲ καὶ ὁ κλῆρος ἡμῶν πρέπει νὰ εἶνε μεμορφωμένος, καὶ περὶ τούτου ὑπάρχει ἐν ἡμῖν πλήρης συμφωνία καὶ καταβάλλεται, μεθ' ὅλον τὸ γνωστὸν ἀντίξοον οἰκονομικῶς, πᾶσα προσπάθεια καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ, θὰ γείνῃ ἀποτελεσματική, διότι εἶνε ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ἐπίσης εἶνε ἀναντίρρητον καὶ τοῦτο κατ' ἐμέ. Ὅτι δὲ καὶ ἡ Καθολική, Παπική, Ἐκκλησία ὁλοὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς ἀπολύτου Ἐκκλησ. Μοναρχίας καὶ ἡ Προτεσταντικὴ ἀπὸ τῆς ἄκρας ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς, ἥτις ἤγαγε καὶ ἄγει εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀποσύνθεσιν, καὶ περὶ ἀμφοτέρων τούτων δὲν ἀμφιβάλλω ἐπίσης. Κατὰ ταῦτα, ὅταν τὰ τρία μεγάλα τμήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ Καθολικοί, οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Προτεστάνται συνεργασθῶσιν εἰς ὄντως παγχριστιανικὰ συνέδρια, συσκεπτόμενοι καὶ συζητοῦντες οὐχὶ περὶ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν, δηλαδὴ τῆς ἄρσεως τῆς δογματικῆς αὐτῶν διαφορᾶς, ὅπερ ἀδύνατον, ἀλλὰ εἰς τὰ συνέδρια ἢ εἰς τὰς παγχριστιανικὰς σκέψεις αὐτῶν, Καθολικοί, Ὀρθόδοξοι καὶ Προτεστάνται συνεργάζονται καὶ συσκέπτονται **περὶ τῶν κοινῶν καὶ κοινωφελῶν δογματικῶν καὶ διοικητικῶν Ἐκκλησιαστικῶν διδασκαλιῶν,** τότε ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἀδελφικῆς συνεργασίας καὶ γνωριμίας αὐτῶν, φρονῶ ἀδιστάκτως, ὅτι θὰ προέλθῃ ὠφέλεια ποικίλη, ἡ ἑξῆς : 1ον) Εἰς τὰ τρία μεγάλα τμήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, Καθολικῶν, Ὀρθοδόξων καὶ Προτεσταντῶν, σὺν τῷ χρόνῳ θὰ παύσῃ ἡ ἀμοιβαία ψυχρότης, ἐλαττουμένη βαθμηδὸν ἐκ τῆς ἀμοιβαίας γνωριμίας. 2ον) Ἑκάστη Ἐκκλησία θὰ βλέπῃ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἀδελφικῆς συνεργασίας, τὶ καλὸν Ἐκκλησιαστικὸν ὑπάρχει ἰδιαζόντως εἰς ἑκάστην, παραδ. χάριν θαυμασία ὀργάνωσις εἰς τὴν Παπικήν, ἀνεκτικότης μεγάλη εἰς τὴν Προτεσταντικὴν καὶ συντηρητικότης ὠφέλιμος εἰς τὴν Ὀρθόδοξον, ὁπότε ἀνεπαισθήτως θὰ εἶχον ἐπίδρασιν, πάντοτε ὠφέλιμον, τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας τὰ κοινωφελῆ προσόντα ἐπὶ τῆς ἑτέρας καὶ ἀμοιβαίως ἐπ' ἀγαθῷ συμπληρούμεναι Ἐκκλησιαστικῶς, οὐχὶ δογματικῶς, θὰ προῆγον τὸ κύριον ἔργον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, θ' ἀνέπτυσσον δηλαδὴ τὴν μεγάλην Χριστιανικὴν ἀγάπην πάντων τῶν Χριστιανῶν πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ πρώτιστα πρὸς πάντας τοὺς Χριστιανοὺς ἀνεξαρτήτως δόγματος καὶ Ἔθνους. Σήμερον καὶ τοῦ ἰδίου δόγματος Χριστιανοὶ εἶνε δυστυχῶς ἕτοιμοι καὶ

μετὰ τὸν φρικαλεώτατον, γενικόν, παγκόσμιον πόλεμον, ν' ἀλληλοσπαραχθῶσιν ὡς λ. χ. Γάλλοι καὶ Ἰταλοί, καὶ τόσα ἄλλα κράτη καὶ δὴ πεπολιτισμένα, μεθ' ὅλην τὴν ἀξιέπαινον Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν καὶ τὰ Σύμφωνα ὑπὲρ τῆς ἀμοιβαίας εἰρήνης, ἅτινα ὅλα, ὡς τείνοντα εἰς τὴν ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου, εἶνε ὅλα βεβαίως πολὺ ἀξιέπαινα.

Ἔρχομαι ἤδη εἰς ἀπάντησιν εἰδικῶν Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων τῆς ἐπιστολῆς σας. Γράφετε ὅτι ἐπιμένω πολὺ εἰς τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν Καθολικῶν, ἣν θεωρεῖτε ἀδύνατον. Πρῶτον ἐπιθυμῶ καὶ ἐπιμένω συνεργασίαν καὶ τῶν Καθολικῶν, ἵνα παρουσιάσῃ ὁ Χριστιανισμὸς ἑνιαῖον μέτωπον κατὰ πάσης ἰδέας, ἀνατρεπούσης τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν χρηστὴν κοινωνίαν καὶ ἵνα ἀποτελεσματικώτερον ἐργασθῇ οὗτος ἡνωμένος ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ἀγάπης πάντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἅπαντας, ὅπερ διῃρημένος ὤν, δὲν θὰ κατώρθου ἴσως. Ἐπιτρέψατέ μοι δὲ δεύτερον νὰ μὴ θεωρῶ ἀδύνατον καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν Καθολικῶν, διότι ὅπως ἄλλοτε Ὀρθόδοξοι καὶ Προτεστάνται, καλοῦντες οὗτοι καὶ θεωροῦντες τοὺς Ὀρθοδόξους εἰδωλολάτρας, δὲν ἠγαπῶντο, ἐνῷ νῦν συνεργάζονται ἐν συνεδρίοις καὶ ἀμοιβαίως κάλλιον γνωρίζονται καὶ ἐκτιμῶνται, οὕτως ἐλπίζω καὶ πέποιθα, ὅτι θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ συνεργασθῶσιν **ἐπὶ κοινῶν καὶ κοινωφελῶν** Χριστιανικῶν δογμάτων κάλλιστα καὶ Καθολικοί. Διὰ δὲ τὰς Προπαγάνδας, ὅ,τι ὑπάρχει ἐν αὐταῖς φιλανθρωπικὸν καὶ ἐκπαιδευτικόν, μετ' εὐγνωμοσύνης θὰ γίνεται ἀποδεκτόν, **ἀποφευγομένου παντός,** ὅπερ **ἀμέσως ἢ ἐμμέσως** θὰ προσβάλῃ τὴν ἑτερόδοξον δογματικὴν ἢ διοικητικὴν ἢ μυστηριακὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Εἶνε δὲ πασίγνωστον, ὅτι πολλάκις καὶ εἰς τὰ ἠθικά, ὅπως εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ὅ,τι θεωρεῖται σήμερον ἀδύνατον, αὔριον γίνεται δυνατόν, ἀρκεῖ νὰ τείνωμεν καὶ νὰ καλλιεργῶμεν τὴν ὄντως ἠθικὴν ἰδέαν καὶ γνώμην. Φρονῶ δέ, ὅτι πάντες ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ συνεργασία καὶ ἡ ὁμόνοια εἶνε πάντοτε προτιμοτέρα τῆς ἐχθρότητος καὶ ψυχρότητος. Ἔπειτα, ἐὰν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, δὲν θὰ ἔχωμεν ἀμοιβαίαν ἀγάπην, ἀνεξαρτήτως τῶν θρησκευτικῶν δογματικῶν ἡμῶν διαφορῶν, πῶς θὰ προτρέπωμεν καὶ θὰ πείσωμεν τοὺς ἀλλοθρήσκους νὰ ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους συνανθρώπους ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην; Βεβαίως θὰ ἦτο τοῦτο οὐχὶ ἐποικοδομητικὸν παράδειγμα τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ἀγάπης, ἣν ἀναντιρρήτως ἐδίδαξε καὶ διδάσκει ὁ Θεάνθρωπος θεμελιωτὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὃν καὶ Καθολικοὶ καὶ Προτεστάνται καὶ Ὀρθόδοξοι, ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου παραδεχόμεθα. Ἡ εὐκταία αὕτη καὶ εὐεργετικὴ καὶ κοσμωφελὴς πάντοτε συνεργασία καὶ τῶν τριῶν μεγάλων τμημάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, Διαμαρτυρομένων, Καθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων πρέπει νὰ γείνῃ καὶ ἀφεύκτως μίαν ἡμέραν θᾶττον ἢ

βράδιον θὰ γείνῃ, ἐπ' ἀγαθῷ ὅλων καὶ πρὸς ἔπαινον ἐπάξιον τῶν συντελούντων εἰς τὸν θεάρεστον τοῦτον σκοπόν.

Ἐξετάσωμεν τέλος, ἐπίσης συνοπτικῶς, καὶ ἓν γενικώτατον Χριστιανικὸν βασικὸν ζήτημά μας. Δὲν διαλανθάνει ὑμᾶς, ἐλλόγιμε κ. Καθηγητά, ὅτι ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν Διαμαρτυρομένων, ὑπάρχουσιν οἱ ὀρθολογισταί, οἱ ὁποῖοι, ὡς ὁ περίφημος Χάρνακ, πολυμαθὴς θεολόγος τοῦ Βερολίνου, θέλουσι, καλῇ τῇ πίστει, νὰ ἐξηγήσωσι καὶ τὰ ὑπερφυσικὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου διὰ τοῦ ὀρθοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, ἵνα κατὰ τὴν γνώμην των καταστήσωσι προσιτότερον καὶ εὐπροσδεκτότερον τὸν Χριστιανισμὸν ἰδίᾳ εἰς τοὺς διανοουμένους. Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ βαδίζουσιν οἱ τοιοῦτοι ὀρθολογισταὶ Χριστιανοί, εἶνε λίαν ὀλισθηρὸν καὶ ἔφερεν οὐκ ὀλίγους ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο μέγας ἀνήρ, μέγας φιλόσοφος, μέγιστος ἠθικολόγος, ἀλλ' ἄνθρωπος μόνον, διότι διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ, ὅσον καὶ ἂν εἶνε τοῦτο ἀνεπτυγμένον, δὲν ἠδύναντο καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐξηγήσωσιν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη κατ' αὐτοὺς νὰ κατέλθῃ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἄνωθεν, νὰ γείνῃ ὑπερφυσικῷ τῷ τρόπῳ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου κατὰ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἄνθρωπος διὰ νὰ διδάξῃ τὸν κόσμον ἠθικὴν τελειοτάτην ἀναντιρρήτως, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν κατ' αὐτοὺς θὰ ἠδύνατο καὶ τελειότατος φιλόσοφος, οἷον παραδέχονται τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἄνθρωπον, ἠδύνατο νὰ διδάξῃ καὶ ἐδίδαξε κατ' αὐτοὺς ὡς ἄνθρωπος· Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὀρθολογιστικὴ θεωρία, ἡ θέλουσα νὰ ἐξηγήσῃ ὅλα τὰ ὑπερφυσικὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὡς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὰ θαύματα Αὐτοῦ καὶ τὴν τριήμερον Ἀνάστασιν, ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἀτόπων, εἰς ἃ θὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἀτελῆ ἀνθρώπινον ὀρθὸν λόγον, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον θὰ εἶνε ἡ ἐντελὴς ἀνατροπὴ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν Ἱερῶν Εὐαγγελίων, ὡς διηγουμένων ἀναλήθη γεγονότα καὶ ἑπομένως ἀπορριπτέων ὅλως, ἀναντιρρήτως ὑποβιβάζει τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τῆς θρησκείας, οἵα εἶνε καὶ θὰ εἶνε, εἰς ἁπλοῦν φιλοσοφικὸν σύστημα, τελειοτάτης μὲν ἠθικῆς σήμερον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους σύστημα φιλοσοφικόν, ἔργον δηλ. ἀνθρώπινον, ὅπερ δύναται, ὅσον τέλειον καὶ ἂν εἶνε, νὰ ἔχῃ ἐλλείψεις καὶ νὰ παρέλθῃ καὶ τοῦτο ὡς παρῆλθον ἐπίσης τελειότατα θεωρηθέντα φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ Σωκράτους, Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους καὶ λοιπῶν ὑψηλῶν ἀνθρωπίνων φιλοσοφικῶν διανοιῶν, ἀρχαίων, νεωτέρων καὶ νεωτάτων· Ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη **ὡς θρησκεία, ὄχι ὡς φιλοσοφικὸν σύστημα,** ὁ δὲ ἱδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς αὐτοῦ ἐκηρύχθη ὡς Θεός, καὶ **Θεὸς πάντοτε** κηρυττόμενος διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, θὰ ὁδηγῇ καὶ ὁδηγεῖ τὸν κόσμον εἰς τὴν ὑψίστην ἠθικήν, εἰς τὴν ἄνωθεν ἐνίσχυσιν τῶν πασχόντων, εἰς τὴν παρηγορίαν τῶν πιπτόντων ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου, διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς, καθαρῶς πνευματικῆς ζωῆς

τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ἀπολύτου θείας, οὐχὶ ἀνθρωπίνης καὶ ὡς τοιαύτης λίαν ἐπισφαλοῦς διαβεβαιώσεως, ὅτι δὲν τελειόνει ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν τάφον καὶ τὸν θάνατον, ὅπου τελειόνει τὸ ὑλικὸν σῶμα αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων διαφόρων ζῴων, ἀλλὰ συνεχίζει τὴν ζωὴν ὡς πνεῦμα εἰς ἄλλον ἐντελῶς πνευματικὸν κόσμον, ὅπερ μόνον Θεός, οὐδεὶς δὲ ἄνθρωπος, θὰ ἠδύνατο μετὰ κύρους πειστικοῦ νὰ διδάξῃ, ὅπως καὶ τὸ ἐδίδαξε. **Βάσις λοιπὸν καὶ θεμέλιον τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε καὶ θὰ εἶνε πάντοτε, ὅτι εἶνε θρησκεία καὶ ὄχι φιλοσοφικὸν σύστημα** καὶ ὅτι θεμελιωτὴς καὶ πρῶτος διδάσκαλος καὶ ἱδρυτὴς αὐτῆς εἶνε ὁ Θεός, καὶ οὐχὶ ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς, ἀλλ᾽ ὁ Θεάνθρωπος Χριστός, καὶ εἰς τὰ θεμελιωδέστατα ταῦτα συμφωνοῦσι πληρέστατα καὶ ἡ Καθολικὴ καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ὅλοι οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ὅσοι θέλουσι νὰ εἶνε ὀνόματι καὶ πράγματι Χριστιανοί, οἱ δὲ νομίζοντες ἐξ αὐτῶν τὸν Χριστὸν ὡς ἁπλοῦν ἄνθρωπον, ὅσον φιλοσοφικώτατον καὶ μέγιστον ἠθικολόγον ἂν τὸν δέχωνται, δὲν εἶνε ἀληθεῖς Χριστιανοί, παρὰ μόνον ὀνόματι. Ἕτερον ζήτημα, πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθῶσι μερικὰ ὑπερφυσικὰ τῶν Ἱερῶν Εὐαγγελίων, φαινόμενά πως δυσπαράδεκτα εἰς τὸν ἀτελῆ ἀνθρώπινον ὀρθὸν λόγον καί τινες φαινομενικαὶ ἀντιφάσεις, ὡς λ. χ. θεραπεία δύο τυφλῶν ἢ ἑνὸς τυφλοῦ καὶ ἡ ὥρα καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ πάλαι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ θεολόγων ἑρμηνευθέντα καὶ νῦν ὑπὸ τῶν νεωτάτων θεολόγων πειστικῶς ἐξηγούμενα, οὐδόλως δὲ οὐσιωδῶς τὴν ὑπερφυσικότητα καὶ τὴν πίστιν διασαλεύοντα, ταῦτα πάντα καὶ συζητούμενα καὶ διαφόρως ἐξηγούμενα ὑπὸ τῶν διαφόρων Χριστιανῶν Ὀρθοδόξων, Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων οὔτε παραβλάπτουσιν, οὔτε πρέπει νὰ παραβλάπτωσι τὴν συνεργασίαν αὐτῶν ἐν φιλαδέλφῳ ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ **εἰς τὰ κοινὰ καὶ κοινωφελῆ,** θεμελιώδη δὲ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἓν τῶν ὁποίων καὶ δὴ ἐκ τῶν πρωτίστων εἶνε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦτο ἁπλοῦς Μωϋσῆς, ἢ Ἠλίας, ἢ εἷς τῶν προφητῶν, ἀλλ᾽ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ βασιλεὺς τοῦ νέου Ἰσραήλ, ὁ Θεὸς τῆς παγκοσμίου ἀγάπης. Ταῦτα, περισπούδαστέ μοι Καθηγητά, εἰς ἀπάντησιν τῆς ὑμετέρας πολυτιμήτου μοι ἐπιστολῆς, σχετικῶς πρὸς τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἀμφότεροι ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἡμῶν ταύτῃ ἀλληλογραφίᾳ ἀναπτύσσομεν σύντομα, ἀλλὰ περιεκτικὰ καὶ οὐσιώδη, ἐφ᾽ ὧν, φρονῶ, ὅτι βασίζονται καὶ τὰ τρία μεγάλα τμήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις ἐν τῷ κόσμῳ ἐδίδαξε καὶ διδάσκει τὸν ἀληθῆ προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ, ἤτοι παγκόσμιον ἀγάπην, πρὸς ἣν ἔτεινε καὶ τείνει καὶ θὰ ἐπιτύχῃ, μεθ᾽ ὅλον τὸν ἕως νῦν καὶ ἐφεξῆς διανυόμενον δρόμον μετ᾽ ἐμποδίων ἀμοιβαίας ἔχθρας ἀτόμων καὶ ἐθνῶν, φρικαλέων πολέμων καὶ ἀλλη-

λοσπαραγμῶν, ὧν τὸ τέλος καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τοῦτο φρονῶ, ὅτι θὰ εἶνε γενικὴ παγκόσμιος εὐτυχία ἀνθρωπίνη, ἴσως βραδύνουσα, **ἀλλ' ἀφεύκτως θᾶττον ἢ βράδιον γενησομένη.** ἔστω καὶ ἐν τοῖς υἱοῖς καὶ διαδόχοις τῆς παρούσης ἡμῶν γενεᾶς.

Διατελῶ μετὰ πλείστης τιμῆς καὶ δικαίας ἐκτιμήσεως

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

Ἐν Χαλκηδόνι Κων/πόλεως
τῇ 18 Ἰανουαρίου 1928.

WORLD CONFERENCE ON FAITH AND ORDER

(Παγκόσμιον Συνέδριον περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως)

(Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 96)

VII.

Ἡ ἑνότης τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν σχέσις τῶν ὑφισταμένων Ἐκκλησιῶν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἔκθεσις τοῦ **VII** Τμήματος «περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς μέχρι τοῦ νῦν σχέσεως τῶν ὑφισταμένων Ἐκκλησιῶν» ὑπεβλήθη εἰς τὸ Συνέδριον τῇ 18ῃ Αὐγούστου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Τμήματος, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης καὶ μετὰ συζήτησιν, καθ' ἣν προυτάθησαν διάφοροι τροποποιήσεις «παρεπέμφθη εἰς τὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν προταθεισῶν τροποποιήσεων». Τὸ ἀρχικὸν κείμενον μετὰ περιλήψεως τῆς συζητήσεως εὕρηται ἐν τοῖς ἐπισήμοις Πρακτικοῖς τοῦ Συνεδρίου (Faith and Order) σελ. 396-403.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Οὐψάλης ὑπεβλήθη εἰς τὴν ὁλομέλειαν τοῦ Συνεδρίου ἀναθεώρησις τῆς ἐκθέσεως τῷ Σαββάτῳ, 20 Αὐγούστου ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου **Armagh**, ἀντιπροέδρου τοῦ Τμήματος. Μετὰ συζήτησιν, ἐξ ἧς κατεδείχθη, ὅτι ἡ ἀναθεώρησις δὲν ἔμελλε νὰ τύχῃ ὁμοθύμου ἐπιδοκιμασίας τοῦ Συνεδρίου, ὁ Πρόεδρος ὑπέβαλε πρότασιν, δυναμένην νὰ παραμερίσῃ ὅλας τὰς δυσχερείας, τ. ἔ. «ὅπως ἡ ἔκθεσις ληφθῇ ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ ἄλλαι ἐκθέσεις, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Συνεχιστικὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς περαιτέρω ἐξέτασιν», ἀφοῦ πρὸς τούτοις ἐπεξηγήθη, ὅτι «ἡ Συνεχιστικὴ Ἐπιτροπὴ θὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι κρίνει ὀρθὸν ἐν γνώσει τῆς καταστάσεως». Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου. Τὸ κείμενον τῆς ἀναθεωρηθείσης ἐκθέσεως μετὰ βραχείας περιλήψεως τῆς συζητήσεως, ἥτις ἐπηκολούθησεν, εὕρηται ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ Συνεδρίου σελ. 435-439.

Ἐν συνεδρίᾳ τῆς Συνεχιστικῆς Ἐπιτροπῆς συγκροτηθείσῃ τῇ 20 Αὐγούστου 1927 ἀπεφασίσθη :

Περὶ τῆς ἐκθέσεως ὡς πρὸς τὸ **VII** ζήτημα, ἥτις ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου περὶ πίστεως καὶ διοικήσεως, ἵνα παραπεμφθῇ εἰς τὴν Συνεχιστικὴν Ἐπιτροπήν, ἀπεφασίσθη, ὅπως διορισθῇ Ἐπιτροπὴ ἵνα ἐξετάσῃ τὴν ὅλην θέσιν ὡς πρὸς τὸ **VII** ζήτημα καὶ ὑποβάλῃ ἔκθεσιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν Ἐργασιῶν. Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὠνομάσθησαν : Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος **Gloncester,** Πρόεδρος, ὁ Αἰδ. **William Adams Brown,** διδ. θ., ὁ Σεβ. **James De Wolf Perry,** διδ. θ., ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς δ. δρ. **Otto Dibelins** καὶ ὁ Αἰδ. **Timothy Iingfang Lew** Δ. φιλ. Προτάσει τοῦ Προέδρου τοῦ Συνεδρίου εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν προσετέθη βραδύτερον καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης.

Ἐνεργήσασα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τούτων ἡ Ἐπιτροπὴ παρεσκεύασεν ἀναθεωρηθὲν κείμενον τῆς **VII** ἐκθέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἄνευ εἰσαγωγῆς ἐξ ἰδίων νέου τινὸς ζητήματος, ἐπεχείρησε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπικρίσεις, αἵτινες ἐγένοντο ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως κατὰ τὰς προηγηθείσας αὐτῆς διατυπώσεις δι' ἀνασυντάξεως τοῦ ὑλικοῦ, δι' ἀκριβεστέρας μνείας τῶν προηγουμένων ἐνεργειῶν αὐτοῦ τοῦ Συνεδρίου καὶ διὰ τῆς πιστοτέρας τηρήσεως τῆς ἐν προγενεστέραις ἐκθέσεως τηρηθείσης ἀρχῆς, νὰ ἐκτίθενται καὶ αἱ δύο γνῶμαι ἐκεῖ, ὅπου αὗται διΐστανται.

Κατὰ τὴν πορείαν τῶν συσκέψεων αὐτῆς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη πολυτίμους συμβουλὰς παρὰ πολλῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου, ἰδίᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου **Armagh,** τοῦ **Merle d'Anbigné** καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γερμανοῦ. Ὁ τελευταῖος συνέβαλε πολυτίμους παρατηρήσεις περὶ τῆς στάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἴς τινα σημεῖα περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῇ ἐκθέσει. Ἡ ἔκθεσις αὕτη τροποποιηθεῖσα καὶ ἀναθεωρηθεῖσα ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐργασιῶν Ἐπιτροπὴν τῇ 21 Δεκεμβρίου 1927 καὶ μετὰ πλήρη ἐξέτασιν καὶ ἀποδοχὴν ἐλαφρῶν τινων τροποποιήσεων, ὑπεβλήθη ὑπ' αὐτῆς εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἵνα ἐξετάσωσιν αὐτήν, ὡς ἐπιθυμοῦσι.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ VII ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ἡ ἑνότης τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν σχέσις τῶν ὑφισταμένων Ἐκκλησιῶν.

Αἱ ἐκθέσεις **II–VI** ἀναγράφουσι τὸν βαθμὸν τῆς ἑνότητος ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ὃν μέχρι τοῦδε ἔφθασε τὸ Συνέδριον. Ὑπολείπεται ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐκθέσει νὰ ἐξετάσωμεν τὰς συνεπείας, αἵτινες ἐπακολουθοῦσι διὰ τὰς ὑφισταμένας Ἐκκλησίας.

I.

Ἡ **II** ἔκθεσις δηλοῖ ὅτι «τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν κόσμον εἶνε καὶ πρέπει πάντοτε νὰ εἶνε τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ . . . . . ἡ χαρμόσυνος ἀγγελία περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἐνταῦθα καὶ μετὰ θάνατον, ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ».

Ἡ **III** ἔκθεσις δηλοῖ ὅτι «ὁ Θεὸς ὅστις ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον διὰ

τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, ὥρισε τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ὅπως διὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ λόγου μαρτυρῇ περὶ τῆς ἀπολυτρωτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ὅπως ὑπάρχῃ εἷς μόνος Χριστὸς καὶ μία ζωὴ ἐν αὐτῷ καὶ ἓν Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὁδηγεῖ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, οὕτω δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰμὴ μία Ἐκκλησία ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική».

Ἡ **IV** ἔκθεσις δηλοῖ, ὅτι «παρὰ τὰς μεταξὺ ἡμῶν διαφορὰς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ εἴμεθα ἡνωμένοι ἐν μιᾷ χριστιανικῇ πίστει, ἥτις ἐκηρύχθη ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς, ἐμαρτυρήθη καὶ διεσώθη ἐν τῷ Οἰκουμ. Συμβόλῳ, κοινῶς καλουμένῳ τῆς Νικαίας, καὶ ἐν τῷ Ἀποστολικῷ Συμβόλῳ, καὶ ἥτις συνεχῶς ἐβεβαιώθη ἐν τῇ πνευματικῇ ἐμπειρίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ **V** ἔκθεσις δηλοῖ ὅτι «τὸ ἐκκλησιαστικὸν Ὑπούργημα εἶνε δωρεὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Αὐτοῦ καὶ εἶνε οὐσιῶδες διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἐκκλησίας. . . . , . Σκοπὸς τοῦ ἐκκλησ. Ὑπουργήματος εἶνε νὰ μεταδώσῃ τὰς σωτηριώδεις καὶ ἁγιαστικὰς δωρεὰς τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διὰ τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων, ἅτινα ἀποβαίνουσιν ἀποτελεσματικὰ διὰ τῆς πίστεως».

Ἡ **VI** ἔκθεσις δηλοῖ ὅτι «τὰ μυστήρια εἶνε θείας ἀρχῆς καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ διατηρῇ αὐτὰ εὐγνωμόνως ὡς θείας δωρεάς, ὅτι τὰ μυστήρια ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σχέσιν πρὸς τὴν ὁμαδικὴν ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἡ χάρις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ λαμβάνει ἐκ τῶν τοῦ Χριστοῦ (ἐννοεῖται : δωρεῶν) καὶ ἐφαρμόζει αὐτὰς εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τῆς πίστεως».

II.

Ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας σημαίνει ἑνότητα ἐν πίστει καὶ διοικήσει, ἀλλὰ δὲν σημαίνει ὁμοιομορφίαν. Δέον νὰ ὑπάρχῃ χῶρος διὰ τὴν ὕπαρξιν διαφόρων τύπων ἐκφράσεως, ἀρκεῖ μόνον ἐκεῖνα, ἅτινα διαφυλάττουσι τὴν ἑνότητα ἐν τοῖς οὐσιώδεσι νὰ τηρῶνται. Αἱ διάφοροι κοινότητες δέον νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐκφράζουσι τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν χαρίσματα, οὕτως ὥστε μηδὲν ἐκ τῆς πλουσίας ποικιλίας, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν χριστιανικὴν ἐμπειρίαν, νὰ ἀπολεσθῇ, καὶ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐλευθερία τῆς ἑρμηνείας ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀποδεκτῆς γενομένης πίστεως.

Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσι διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν τελικὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν δέον νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία Αὐτοῦ. Τινὲς ἀποδέχονται, ὅτι ἡ μορφὴ αὕτη «ὡρίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶνε διὰ τοῦτο ἀμετάβλητος· ἄλλοι, ὅτι ἡ μία Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δέον νὰ ἐκδηλωθῇ ἐν ποικίλαις μορφαῖς» (ἔκθεσις III) καὶ ἐντεῦθεν ἐν τῇ ἀντιλήψει αὐτῶν περὶ τῆς μελλούσης Ἐκκλησίας παρέχουσι θέσιν εἰς ἀνομοιότητα διδασκαλίας, λατρείας καὶ διοικήσεως. Προσέτι ἄλλοι δέχονται μεν διαφορὰν λατρείας καὶ διοικήσεως, ἀλλ' ὄχι καὶ διδασκαλίας.

Ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ ἰδεώδους ἐπηρεάζει τὴν γνώμην ὡς πρὸς τὰ διαβήματα, διὰ τῶν ὁποίων δέον νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο, τινῶν ἑρμηνευόντων τὸ ὅριον τῆς νομίμου παραλλαγῆς ἐν τῷ τύπῳ τῆς διδασκαλίας καὶ ἐν ταῖς διατάξεσι τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐστηρότερον ἢ ἄλλοι. Ἀλλ' ὑπάρχει εὐρέως διαδεδο-

μένη συμφωνία, ότι δέον νὰ ὑπάρχῃ ἑνότης τῆς πίστεως καὶ πράξεως καὶ ἐλευθερία τῆς ἑρμηνείας ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῆς μυστηριακῆς χάριτος καὶ τὴν φύσιν τῆς ἱεραρχικῆς διοικήσεως καὶ αὐθεντίας (ὅρα τὴν ἐπακολουθοῦσαν Σημείωσιν εἰς τὴν § II).

III.

Ὡς ἕκαστος μαθητὴς γινώσκεται ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῦ, οὕτως ἡ ἑνότης τῶν μαθητῶν καθίσταται φανερὰ διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Διδασκάλου. Ἡ V ἔκθεσις δηλοῖ ὅτι «ἀλύτων μενόντων τῶν ζητημάτων πίστεως καὶ διοικήσεως, ἐν οἷς δὲν ἐπετεύχθη ἔτι συμφωνία, εἶνε δυνατὸν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον ὡς ἄτομα, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἐκκλησίας νὰ ἑνωθῶμεν εἰς τὰ ἔργα ἀδελφικῆς διακονίας, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἐνετείλατο τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ». Ἀλλ' ὑπάρχει διχογνωμία ἐν τούτῳ, τίνα μορφὴν ἀκριβῶς δέον νὰ λάβῃ ἡ συνεργασία αὕτη.

Ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ τοῦ 1920 ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης προὔτεινεν «ὅπως συγκροτηθῇ Κοινωνία ἢ Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν χάριν πρακτικῶν σκοπῶν». Ὑπεδείχθη, ὅτι τοιοῦτό τι Συμβούλιον δύναται νὰ ἐξελιχθῇ ἐξ ὑφισταμένων ἤδη Ὀργανώσεων, οἵα ἡ Συνεχιστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἐργασίας, ἀποτελουμένη ἐξ ἀντιπροσώπων ἐπισήμως διοριζομένων ὑφ' ὅλων σχεδὸν τῶν Χριστιανικῶν Κοινοτήτων καὶ ἄλλων Ὀργανώσεων παρομοίας φύσεως. Τινὲς ἐξ ἡμῶν πιστεύουσιν, ὅτι τοιοῦτο Συμβούλιον ἂν συγκροτηθῇ, δέον νὰ περιλαμβάνῃ ὡς δύο αὐτοῦ κλάδους, ζητήματα ζωῆς καὶ ἐργασίας καὶ ζητήματα πίστεως καὶ διοικήσεως. Ἄλλοι πιστεύουσιν, ὅτι ἐν τῷ παρόντι θὰ ἦτο φρονιμώτερον, ὅπως αἱ κινήσεις, ἃς ἀντιπροσωπεύουσιν ἡ Στοκχόλμη καὶ ἡ Λωζάννη, ἐξελιχθῶσιν ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων, ἑκάστης αὐτῶν ἀκολουθούσης τὴν ἰδίαν ὁδόν. Ἀλλ' ὑπάρχει γενικὴ συμφωνία, ὅτι ἐπὶ τέλους ζωή, ἐργασία, πίστις καὶ διοίκησις εἶνε ἐκφράσεις ὑφισταμένης πνευματικῆς ἑνότητος καὶ ὅτι ἑκάστη αὐτῶν ἀπαιτεῖ τὴν ἄλλην πρὸς πλήρη αὐτῆς καρποφορίαν. «Διὰ τοῦτο συνιστῶμεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὴν ἐξέτασιν τῶν διαβημάτων, ἅτινα ἐνδέχεται νὰ ὦσιν ἀμέσως ἐφαρμόσιμα, ἵνα παρουσιάσωσι τὴν ὑφισταμένην ἑνότητα ἡμῶν ἐν τῇ διακονίᾳ μᾶλλον ἔκδηλον». (ἔκθεσις V).

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΚΟΠΗ

Δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί· λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν· ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ. *[Α' Κορ. δ' 9—14]*

† ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΡΑΧΕΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΖΩΤΟΥ δ. φ.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΜΕΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἡ πρώτη ὀργάνωσις καὶ συστηματοποιημένη τις τάξις ἐκκλησιαστική, εἰ καὶ ἀτελὴς ὡς ἀρχική, ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Γρηγορίου ὡς Καθολικοῦ. Ζηλωτής, μετὰ θελήσεως ἰσχυρᾶς καὶ πνεύματος ὀργανωτοῦ πεπροικισμένος ἀναλαμβάνει ἱεραποστολικὰς περιοδείας ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἀρμενικὴν χώραν διδάσκων καρποφόρως καὶ ἐμφυτεύων τὸν Χριστιανισμόν, ἔνθα δὲν εἶχεν εἰσέτι εἰσχωρήσῃ, κατὰ δὲ τὰ διαλείμματα τῶν περιηγήσεων διατρίβει ἐν τῇ πόλει Ἀρδισὰτ ὡς ἕδρᾳ τῆς πνευματικῆς διοικήσεως, ἥτις δὲν συμπίπτει πάντοτε μετὰ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐν ἄλλῃ πόλει ἱδρυμένου. Ἐν τῇ Ἀρδισὰτ ἱδρύει καὶ ναὸν μεγαλοπρεπῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ τεμένους, καθορίζει τὰ τῆς λειτουργίας προσδώσας αὐτῇ καί τινα χαρακτῆρα ἐθνικόν, χειροτονεῖ καὶ ἄλλους ἐπισκόπους περὶ τοὺς δώδεκα ἢ δέκα πέντε πρὸς διοίκησιν τῶν ἑκασταχοῦ ἱδρυθεισῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν ὁμόρων Γεωργιανῶν καὶ Ἀλβανῶν, χειροτονήσας μάλιστα κατὰ τὰς ἀφηγήσεις ἐνίων ἱστορικῶν τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱὸν Βαρτὰν καὶ ἐγκαταστήσας αὐτὸν ὡς πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἰβηρικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ ἀφήγησις αὕτη εἶνε ἀνακριβὴς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἰβήρων ἀποκρουομένη, καθὼς καὶ ἀβασάνιστος φαίνεται ἡ ἀποδοχὴ ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐχειροτόνησε περὶ διακοσίους πεντήκοντα ἐπισκόπους, καὶ κατ' ἄλλους τετρακοσίους. Πρῶτος αὐτὸς εἰσάγει καὶ τὸν γάμον ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κλήρῳ τῆς ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος καταστήσας κληρονομικὸν τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς τὸ διατηρηθὲν ἐπὶ ἕνα μόνον αἰῶνα. Οὐ μόνον δ' αὐτός, ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν δέχονται παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας ὡς ὁ νεώτερος αὐτοῦ υἱὸς καὶ διάδοχος Ἀρώτακες (335—333) ὁ υἱός του Βαρ-

τὰν καὶ ἔγγονος τοῦ Γρηγορίου Χουσὶγ ὁ ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας χειροτονηθείς (341—347), ὁ Παρὲν ἢ Φαρνασὲκ (348—352), ὁ Νερσὲς ὁ Ι΄ ὁ Μέτζ (352—373), ὁ Σάχὰκ ὁ Ι΄ (363—377)· καὶ οὕτω ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Καισαρείας ἤσκησεν ἀδιαφιλονείκητον πνευματικὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα. Τῆς ἀληθείας δὲ τοῦ γεγονότος τούτου λαμβάνομεν μαρτυρίαν ἐξ αὐτῶν τῶν πρακτικῶν τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν οἷς ἡ φήμη τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας φέρεται ὡς ἀκολούθως: «Λεόντιος Καισαρείας Καππαδοκίας τὸ ταῖς ἐκκλησίαις καλώπισμα ταῖς κατ᾽ αὐτὴν Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Πόντον Δεσποῦτον, Παφλαγονίαν Πόντον πολεμαϊκοῦ, (πολεμονιακοῦ) Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ τὴν Μεγάλην». (Γελασ. Πρακτ. Συν. Α΄ σελ. 343). Καὶ ἑπομένως ἡ γνώμη νεωτέρων ἱστορικῶν περί τινος ἀπ᾽ ἀρχῆς αὐτονομίας τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἢ ὅτι πρῶτοι οἱ Ἀρμένιοι παρουσιάζονται συστήσαντες ἐθνικὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι ἱστορικῶς ἀστήρικτος. Ἡ δὲ ὑποτέλεια αὕτη δὲν ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ τίτλου Καθολικός, ὅντινα ἀπ᾽ ἀρχῆς ἔφερον οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἄρχοντες πνευματικοί, δι᾽ οὗ δείκνυται περιτράνως ἡ ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῆς πίστεως καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐκκλησιαστικὸς αὐτῆς ὀργανισμός, διότι ὁ ἑλληνικὸς οὗτος τίτλος ἐσήμαινεν ἁπλῶς, Ἐπίσκοπον ἢ Μητροπολίτην ἢ Ἔξαρχον, ὡς ἀποφαίνεται ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος· «Τὸν τῶν χριστιανῶν ἱερέα (ἀρχιερέα) Καθολικὸν καλοῦσι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ, ὅτι δ᾽ ἐφέστηκεν εἰς ὧν ἅπασι τοῖς ἐν Ἀρμενίᾳ χωρίοις» (Προκοπ. Καισαρ. Ἱστορ. Α΄ σελ. 263) Ὁ Γρηγόριος εἶχε διάδοχον τοῦ ἐπισκοπικοῦ αὐτοῦ θρόνου τὸν νεώτερον αὐτοῦ υἱὸν Ἀρίστακες (325—333), ὅστις καὶ ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἐπισκόπων τῆς ἀρμενικῆς χώρας, τοῦ Φιοσπόντου Ἀκρίτα, Σάβμων (Σοφάνων) Ἀρσακίου, Σεβαστείας Εὐλαλίου, Σατάλων Εὐηθίου (Ὀρθοδ. ἔτος Β΄ τεῦχος XVIII Πατ. Α΄ Συνοδ Κυζ. Δελικάνη), ἁπάντων ὑπογραψάντων τὰ πρακτικὰ αὐτῆς. Λελανθασμένως δ᾽ ἱστορεῖται, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἐπάνοδον ὁ Ἀρίστακες συνεκρότησεν ἐν Βαγαρσαπὰτ Σύνοδον, ἐν ᾗ ἐγένοντο καί τινες προσθῆκαι περὶ αἰωνιότητος, τοῦ ἀναλλοιώτου καὶ τῆς ὁμουσιότητος τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν πατέρα. Ἡ Σύνοδος αὕτη εἶναι μυθώδης, καὶ μόνη πραγματικὴ εἶναι ἡ ἐπὶ Νερσὲς τοῦ Ι΄ ἐν Ἀρδισὰτ τῷ 365 συγκληθεῖσα. Μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀρίστακες, τὸν διενεργηθέντα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σοφάνων Δζὸφ τῷ 333 τὸν θρόνον τοῦ Καθολικοῦ ἐκληρονόμισεν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Γρηγορίου ὁ Βερτὰν (334—340).

Ἀλλ᾽ ἐνῷ μέχρι τοῦδε ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ ἡ ἐκκλησία μετὰ τῆς πο-

λιείας συνειργάζοντο πρὸς ἑδραίωσιν τῆς νέας θρησκείας καὶ πρὸς ὀργάνωσιν τῆς νεοδμήτου ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ IV αἰῶνος ἡ κοινὴ αὕτη συνεργασία διακόπτεται, τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἀντιπραττόντων εἰς τὰς ἀγαθὰς ἐνεργείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βαρτάν, ὁ Χουσὶγ ὁ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ δεχθεὶς παρὰ τῶν χειρῶν Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας († 340) θυσιάζει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἕνεκα τῆς κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀρμενίας ζωηρᾶς αὐτοῦ ἀντιστάσεως, ὡς διηγεῖται ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης (Σωκρ. Migne τόμ. 67 Ἐκκλησ. Ἱστορ. σελ. 453). Ὁ δὲ τοῦτον διαδεξάμενος Νερσὲς ὁ Μέτζ, ἀνεψιὸς τοῦ Χουσὶγ καὶ δισέγγονος τοῦ Γρηγορίου, γενόμενος Καθολικὸς τῷ 353—373 ἐπιμελεῖται μετὰ μεγάλου ζήλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως συμφώνως τῷ ὑποδείγματι τῆς ἐς Καισαρείᾳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Οὗτος πεπροικισμένος ὑπὸ ἀρετῶν τοῦ ὀργανωτοῦ εἰσηγεῖται μεταρρυθμίσεις τινάς, ὧν ἀνάγκην εἶχεν ἡ ἀρμενικὴ ἐκκλησία ἐν τῇ ἐν Ἀρδισὰτ (365) Συνόδῳ, καὶ πρῶτον καθιστᾷ ὑποχρεωτικοὺς τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας, ἐκδίδουσι νέους νόμους περὶ γάμου καταργήσας τὰς ἀθεμιτογαμίας τῶν υἱῶν Νακαρᾶς (βασιλικῶν πριγκήπων) ὁρίζει τὰς νηστείας, ἱδρύει λεπροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἑλλήνων χριστιανῶν, κανονίζει τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου, πολλαπλασιάζει τά τε ἀνδρῷα καὶ γυναικεῖα μοναστήρια αὐστηροὺς περιορισμοὺς θέσας εἰς αὐτά, ἱδρύει πολλαχοῦ ναοὺς καὶ σχολὰς πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν νέων ἔν τε τῇ ἑλληνικῇ καὶ τῇ συριακῇ γλώσσῃ, καὶ ὑπὸ αὐστηρὸν ἔλεγχον θέτει τόν τε βίον καὶ τὴν πολιτείαν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων. Ἡ αὐστηρότης ὅμως αὕτη προὐκάλεσε τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως Ἀρσάκ, ὅστις ἐξ ἀντιδράσεως διορίζει ἀντικαθολικὸν τὸν Κουνάκ (369), οὗτινος τὴν χειροτονίαν δὲν ἐπιτρέπει κατὰ τὴν εἰθισμένην τάξιν νὰ τελεσθῇ ἐν Καισαρείᾳ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἐπισκόπου αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὸ Ἀρμενίων, καὶ οὕτω ὁ Νερσὲς γίνεται ἐμμέσως δημιουργὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας, τὸν δὲ Νερσὲς ἀργυραῖς ἁλύσεσι προσδέσας ἐγκλείει εἰς τὸ φρούριον Νιοὺς-Μπέρδ. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀρσὰκ πίπτει αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Περσῶν, ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτὸς Βὰβ κατ' ἀρχὰς ἐπεδείξατο ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ Νερσὲς καὶ ἀνακαλεῖ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἀλλ' ὠμότητές τινὲς αὐτοῦ καὶ παράνομοι δημόσιαι πράξεις ἐξεγείρουσι τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας τοῦ Καθολικοῦ τούτου, ὅστις ὢν αὐστηρὸς τιμωρητὴς τῶν ἁμαρτανόντων ἐμποδίζει κατά τινα ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν τὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον αὐτοῦ, καὶ ἡ τοιαύτη αὐστηρὰ συμπεριφορὰ προὐκάλεσε μετ' οὐ πολὺ τὸν διὰ δηλητηριασμοῦ θάνατον αὐτοῦ παρασκευασθέντα κατά τι γεῦμα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ βασιλικῷ παλατίῳ Κὰκ παρὰ τὸν Εὐφρά-

την ποταμόν. Οὕτως ἀπέθανεν ὁ Νερσὲς τῷ 373 καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ ἐθνικιστικὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν βασιλέων δημιουργεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν διχοφροσύνην μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐσωτερικὴν ἀντιθρησκευτικὴν κίνησιν, διότι ὁ βασιλεὺς Χοσρὸπ ἐπικυροῖ μὲν τὴν ἐκλογὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Νερσές, τοῦ Σαχὰκ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Καθολικοῦ, δὲν ἐπιτρέπει ὅμως τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας, καὶ οὕτω ἤρξαντο τελείως πλέον ἐξασθενούμεναι αἱ διοικητικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν, καὶ συντελεῖται τώρα ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ἀρμενικῆς ἐκκλησίας ἡ παρασκευασθεῖσα διὰ τῶν αὐθαιρέτων καὶ παρανόμων ἐνεργειῶν τοῦ προηγουμένου βασιλέως Βάβ, ὅστις κρατήσας ἐπί τινα χρόνον τὴν ἕδραν τοῦ Καθολικοῦ κενήν, ἐκλέγει εἶτα τὸν Χουσὶγ τὸν ἐκ τοῦ οἴκου Ἀγμπιανὸς ἕλκοντα τὸ γένος ἀντίπαλον πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ καὶ χειροτονηθέντα οὐχὶ κατὰ τὴν κρατοῦσαν τάξιν. Ὁ τότε ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας Βασίλειος ὁ Μ. διεκδικεῖ τὰ δίκαια τῆς ἕδρας αὐτοῦ εὑρὼν τὸ στήριγμα τῶν δικαίων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου κλήρου τῆς Ἀρμενίας τοῦ προσκειμένου πρὸς Γρηγόριον τὸν Φωτιστήν, δυστυχῶς ὅμως κατὰ τοῦ Βασιλείου προσωπικὸς ἀνταγωνισμὸς τοῦ ἐπισκόπου Τυάνων Ἀνθίμου ὑποστηρίζει τὴν μερίδα τοῦ Χουσὶγ καὶ οὕτως διὰ παντὸς ἡ χειροτονία τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἀρμενίας ἐκφεύγει ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἐπισκόπου τῆς Καισαρείας. Ἡ δὲ ἐσωτερικὴ ἀντιθρησκευτικὴ ἀντίδρασις προήρχετο διότι εἰς τὰ βλέμματα τοῦ βασιλέως, αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐκκλησιαστικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ ἑλληνικαὶ ἀπομιμήσεις περὶ τὴν ἵδρυσιν τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ἐφαίνοντο ἔχουσαι ὡς σκοπὸν τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς ἀρμενικῆς ἐκκλησίας, ἐντεῦθεν δὲ αἱ πλούσιαι χρηματικαὶ προικοδοτήσεις αἱ ἀπὸ τοῦ Τιριδάτου καθιερωθεῖσαι, καταργοῦνται, τὰ τῆς φιλανθρωπίας παντοῖα καταστήματα καταργοῦνται, ὁ ἀριθμὸς τῶν κληρικῶν ἐλαττοῦται, αἱ κανονικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις χαλαροῦνται καὶ ἐπανέρχονται ἐν ἰσχύϊ ἔν τε τῷ δημοσίῳ καὶ ἰδιωτικῷ τῶν Ἀρμενίων βίῳ τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα. Τῆς ἐκρύθμου ταύτης καταστάσεως σωτὴρ ἐμφανίζεται ὁ Σαχάκ, ὁ πάνυ δικαίως ἐπικληθεὶς Μέγας. Οὗτος ἰσχυρῶς ἠσκημένος εἰς τὰς ἑλληνικὰς συγγραφὰς καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐμπνεύσεων οἰστρηλατούμενος ἐπιμελῶς φροντίζει διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ χριστιανικοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ, προσπαθήσας ἰδιαιτέρως τὴν προσαρμογὴν τῆς ἀρμενικῆς λειτουργίας πρὸς τὴν βυζαντινήν. Κατ' εὐτυχῆ δὲ συγκυρίαν καὶ ἕτερος τῶν γραμμάτων ἐπιμελητὴς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναφαίνεται ὁ γραμματεὺς τῆς βασιλικῆς αὐλῆς Μεσρὸπ ὁ Μασδότζ, ὁ ἤδη μεταφράζων εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν καὶ συριακὴν τὰ βασιλικὰ διατάγματα

τοῦ βασιλέως Βαχρὰμ Σαχπούρ. Κατὰ τὸ 405 μετά τινας περιπετείας καὶ μελέτας ἐπέτυχε μετὰ τοῦ καλλιγράφου Ροφανοῦ νὰ συμπληρώσῃ τοὺς ἀρχαίους χαρακτῆρας τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης καὶ νὰ φιλοδωρήσῃ εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ νέον ἀλφάβητον μετὰ 36 γραμμάτων δημιουργὸς τῆς νέας ἐθνικῆς γλώσσης ἀναδειχθείς, ἧς ὁ σκοπὸς ἦτο ἡ ἀσφάλεια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς ξενικῆς γλώσσης, εἰς ἣν γεγραμμένα ἦσαν τὰ διδάγματα τοῦ Ζοροάστρου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ δημιουργία καθαρᾶς ἀρμενικῆς φιλολογίας καὶ θεολογίας, ἥτις διατρέχει ἐπίσης τὸν κίνδυνον νὰ ἐξαφανισθῇ ἐν τῇ συγχύσει τῆς περσικῆς, ἑλληνικῆς καὶ συριακῆς γλώσσης. Οὕτω δὲ διὰ τῶν φιλοτίμων ἐνεργειῶν τοῦ Σαχὰκ καὶ διὰ τῶν κόπων τοῦ γλωσσομαθοῦς Μεσρὸπ κατωρθώθη ἡ δημιουργία καθαρᾶς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἡ γέννεσις ἐκκλησιαστικῆς ἀρμενικῆς φιλολογίας πλουτισθείσης κατὰ πρῶτον ἀπὸ ἔργα ἐκκλησιαστικὰ μετεφραστικὰ πρώτιστα ἐκ συριακοῦ κειμένου διότι τὰ ἑλληνικὰ κείμενα εἶχον καταστῇ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ὑπὸ τῶν Περσῶν. Καὶ ὁ μὲν Μεσρὸπ μετέφρασε τὰς παροιμίας τοῦ Σολομῶντος καὶ ἕτερα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, ὁ δὲ Σαχὰκ τοὺς προφήτας καὶ τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. Τὰς συμβάσεις τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς μετὰ τῶν Περσῶν ἐπωφελούμενος ὁ Μεσρὸπ ἐπισκέπτεται τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν συνοδείᾳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βαρτὰν Μαμικονιὰν προσομιλεῖ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου ΙΙ' (408—450) καὶ μετὰ τοῦ Ἕλληνος Πατριάρχου Ἀττικοῦ καὶ μετὰ χρόνιον διαμονὴν τελειοποιηθεὶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐπιστρέφει εἰς Ἀρμενίαν συναποκομίζων καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῶν Εὐαγγελίων ὡς καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ταῦτα ὅμως κατά τινας ἱστορικοὺς μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Κοριοὺμ καὶ τοῦ Γεβὸντ κατὰ τὸν ΙΙ αἰῶνα. Οὕτως ὀργανώσας τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ ἐπωφελῶς διακυβερνήσας ταύτην ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἀπέθανεν τῷ 439 τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ Μεγάλου. Ὁ δὲ τοῦτον διαδεξάμενος ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Καθολικοῦ, μετὰ βραχυτάτην ποιμαντορίαν, ὁ Μεσρὸπ ἀποθνήσκει τῷ 440 μέγας εὐεργέτης τοῦ ἔθνους ἀποδειχθείς.

Τινὲς τῶν ἀρχαίων καὶ αὐτῶν τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ἀποδίδουσι στενὸν ἐθνικιστικὸν πνεῦμα εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς χριστιανικῆς Ἀρμενίας πρὸ πάντων δὲ εἰς τὸν ἱεραπόστολον αὐτῆς Γρηγόριον τὸν Φωτιστήν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Τιριδάτης πλουσίως προικοδοτεῖ τὰς Ἐκκλησίας τὰς ἱδρυμένας παρὰ τοῦ Γρηγορίου καὶ ἀφιεροῖ πάντα τὰ τῆς εἰδωλολατρείας ἱδρύματα εἰς τὴν λατρείαν τῆς νέας θρησκείας. Ἐπίσης παραδεδεγμένον εἶναι ὅτι ὁ Γρηγόριος στρατολογεῖ τοὺς πρώτους ἱερεῖς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἱερατικοὺς οἴκους τῶν ἐπιστρεψάντων εἰς τὸν Χριστιανι-

σμὸν εἰδωλατρῶν. Ταῦτα ὅμως δὲν σημαίνουσι πνεῦμα ἐθνικιστικὸν ἢ ἢ ἐκλαΐκευσιν τῆς ἐκκλησίας. Τοὐναντίον ἡ ἱστορία ἀποδείκνυσι τόν τε Γρηγόριον καὶ τοὺς πρώτους διαδόχους αὐτοῦ ὡς κατεχομένους ἀπὸ πνεῦμα οὐχὶ τοπικισμοῦ ἀλλὰ καθολικισμοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Γρηγόριος καὶ οἱ μετ' αὐτόν, πρὸ πάντων ὁ Σαχὰκ ἔλαβον παιδείαν καὶ μόρφωσιν ἐν Καισαρείᾳ καθαρῶς ἑλληνικήν, ἀργότερον δὲ ἑλληνικὰς ἀπομιμήσεις εἰσήγαγεν ἐν τῇ ἀρμενικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ λειτουργίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Βυζαντινῆς τοιαύτης ἀλλὰ συγχρόνως ἐδανείσθησαν ἐν αὐτῇ καὶ στοιχεῖα συριακὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ζὸρπ ἐδέχθησαν καὶ μετάφρασιν ἐκ συριακοῦ κειμένου καὶ τὸ συριακὸν ἀκόμη ἀλφάβητον. Ὄχι μόνον ὁ Γρηγόριος, ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ μέχρι τοῦ 377 τὴν χειροτονίαν αὐτῶν παρὰ τοῦ Ἕλληνος ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας ἐλάμβανον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ὁ βασιλεὺς ἐξώρισε Νερσὲς τὸν Μέγαν καὶ ἀντεκατέστησεν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Κουνάκ, ἐκ τοῦ οἴκου Ἀγμπιανὸς ἀντιπάλου πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Γρηγορίου, ἴσως καταγωγῆς συριακῆς. Καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ βασιλεὺς Βὰβ κατεδίωξε τὴν τργάνωσιν τὴν ἀντιγραφεῖσαν ἀπὸ ξενικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἑλληνικῆς καὶ κατέστρεψε τὰ ἀκμάζοντα τότε φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, τὰ κατ' ἀπομίμησιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱδρυμένων. Οἱ ἀντίπαλοι τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς ἀντέταττον αὐτῇ συριακὴν μόρφωσιν, ἥτις πράγματι ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀρμενιπῆς ἐκκλησίας συριακὴν ὀργάνωσιν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ IV αἰῶνος ὁ Μερσὼπ ἐφεῦρε τὸ ἀρμενικὸν ἀλφάβητον εἰς Σαμόσατα τῆς Συρίας, ὁ Σαχὰκ ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τοῦτο εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατεχομένην Ἀρμενίαν, ὁ ἕλλην διοικητὴς ἀντέστη, ὁ Σαχὰκ παραπονῖται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον καὶ οὗτος ἐντέλλεται τοὺς Ἀρμενίους, ὅπως ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μεσρὸπ καὶ τοῦ Σαχὰκ καὶ ἐντεῦθεν ἐξήφθη ὁ σεβασμὸς τῶν Ἀρμενίων πρὸς τὸν Θεοδόσιον καὶ ἡ συμπάθεια αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Καὶ διακόπτεται μὲν ἡ πνευματικὴ ἀπὸ τῆς Καισαρείας ἐξάρτησις τῆς ἀρμενικῆς ἐκκλησίας καὶ ἀποτελεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆς αὐτονομία, συγχρόνως ὅμως ἀπόλλυται καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ κράτους ἀνεξαρτησία. Οἱ Πέρσαι τῷ 428 κατακτῶσι τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον, διότι οἱ Πέρσαι ἡγεμόνες ἐπιδιώκουσι ἵνα ὑποκαταστήσωσι τὴν θρησκείαν τοῦ Μαγισμοῦ εἰς τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν, συγχρόνως δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην σφοδρῶς ταράττει τὴν καθόλου ἐκκλησίαν ἡ δογματικὴ πλάνη τοῦ Μοτορὶκ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (428) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὁποίου καταδικασθέντες ἐν τῇ Γ΄ ἐν Ἐφέσῳ τῷ 481 Συνόδῳ καὶ ἐξωσθέντες τῆς Βυζαντι-

νῆς αὐτοκρατορίας εὑρίσκουσιν ἀσφαλὲς καταφύγιον ἔν τε τῇ Περσίᾳ καὶ τῇ Ἀρμενίᾳ. Ἐνταῦθα δὲ ἐνεργοῦντες ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς γνώμης αὐτῶν μεταφράζουσι τὰ νεοτερίζοντα συγγράμματα Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας καὶ Θεοδώρου τοῦ Ταρσοῦ καὶ ἐνσπείρουσι ταῦτα παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις σκοποῦντες ὅπως καὶ τούτους προσελκύσωσιν εἰς τὴν αἱρετικὴν αὐτῶν δόξαν. Οἱ σκοποὶ οὗτοι ὅμως ἰσχυρῶς καταπολεμηθέντες ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μελετινῆς Ἀκακίου καὶ τοῦ τῆς Ἐδέσσης Καβύλα ἀνετπησαν. Τότε δὲ οἱ Ἀρμένιοι ὡς νέοι καὶ ἄπειροι θεολόγοι καὶ μὴ ὄντες ἱκανοὶ ἵνα κρίνωσι περὶ θεολογικῶν ζητημάτων μεταφορικῆς χροιᾶς Migne τόμ. 133 σελ. 292) διὰ τῶν ἱερέων Λεοντίου καὶ Ἀβερίου ἀπεστάθησαν πρὸς τὸν τότε πατριαρχεύοντα εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλου (434—447) ὅστις ἀπεφήνατο ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Βαβύλα τὴν ἀπόφανσιν αὐτοῦ ἐγκλείσας ἐν τῷ τόμῳ τῷ Ἀρμενικῷ κληθέντι (σώζεται ἐν λατινικῇ μεταφράσει Mansi concil tom. II p. 421-438 tomus Armenos). Ἡ ἔγγραφος αὕτη ἀπάντησις τοῦ Πρόκλου ἀποδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱονεὶ θέσιν συμβόλου παρ᾽ αὐτοῖς καταλαβοῦσα ἤσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μετὰ ταῦτα θεολογικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀρμενικῆς ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν δὲ οἱ Ἀρμένιοι ἐμμανεῖς ἀντίπαλοι κατὰ τοῦ Νεστοριανισμοῦ ἀποδειχθέντες ἀσυνειδήτως ἐφέροντο πρὸς τὴν κατωφέρειαν τοῦ μονοφυσιτισμοῦ.

ΕΠΙ ΤΗ ΕΙΣ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΟΥ ΕΨΗΦΙΣΜΕΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΡΩΑΔΟΣ κ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

α΄) Προσφώνησις τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Δέρκων κ. Φωτίου.

Θεοφιλέστατε Πρεσβύτερε,

Μετὰ θάρρους καὶ ἐλπίδος πρόσελθε, διότι ὁ καλῶν σε τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὴν ὑψηλὴν τῆς Ἀρχιερωσύνης διακονίαν εἶνε Αὐτὸς ὁ Θεός, ἐφ᾽ ὅσον καλεῖ σε ἡ Ἐκκλησία, Ἥτις ἐπὶ δεκαετηρίδας ὁλοκλήρους ἐδοκίμασε τὴν πίστιν σου, παρηκολούθησε τὴν πολιτείαν σου, ἐγνώρισε τὴν εὐστάθειαν σου, τὴν καρποφόρον δρᾶσίν σου, τὸν ὅσιον καὶ ἄμεμπτον βίον σου. Ἔσο ἰσχυρὸς καὶ πεπεισμένος ὅτι, ἐφ᾽ ὅσον εἶσαι ὡπλισμένος μὲ τὰς ἀρετὰς μὲ τὰς ὁποίας ὑπηρετήσας καὶ διηκονήσας Αὐτῷ ὡς διάκονος καὶ πρεσβύτερος, ἔζησας τὸν βίον τοῦ ἀκτήμονος ἱερέως, τοῦ διδακτικοῦ ἱερέως, τοῦ φιλανθρώπου ἱερέως, τοῦ ἱλαροῦ καὶ εὐγενοῦς διδασκάλου, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ θὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐν σοὶ ὡς ἀνθρώπῳ τυχὸν ἀσθενῆ, καὶ θὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐν σοὶ τυχὸν ἐλλείποντα, ὥστε νὰ συνεχίσῃς καὶ ἐν τῇ νέᾳ διακονίᾳ σου τὴν μέχρι τοῦδε καρποφόρον δρᾶσίν σου ὑπὲρ τῆς περιωνύμου μοι Κοινότητος, ἣν ἀληθῶς διακρίνει εὐσέβεια καὶ ἔνθεος ζῆλος διὰ τὰ κοινὰ καὶ τὴν ὁποίαν ἐνόμισα καθῆκον νὰ ἐνισχύσω καὶ τιμήσω διὰ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἀρχιερατικῆς προϊσταμενίας,

ἀμείβων συνάμα καὶ τὴν σὴν Θεοφιλίαν διὰ τὴν συμβολήν, ἥν μοι παρέχεις ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὸ ἔργον τῶν μεριμνῶν καὶ φροντίδων μου ὑπὲρ αὐτῆς.

Εὐχαριστῶν δὲ καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τῷ τε σεπτῷ ἡμῶν Πατριάρχῃ καὶ τῇ περὶ Αὐτὸν Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ διὰ τὴν ἔγκρισιν τῶν ἐμῶν ὑπὲρ τῆς πεφιλημένης μοι Κοινότητος βουλευμάτων καὶ διὰ τὴν χαράν, ἥν μοι παρέσχον νὰ ἴδω σὲ τὸν ἐνάρετον ἄνδρα διὰ τῶν ἐμῶν ταπεινῶν χειρῶν καὶ θερμῶν δεήσεων, καθὼς καὶ διὰ τῶν τιμίων χειρῶν καὶ δεήσεων προσφιλεστάτων μοι ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν, νὰ λαμβάνῃς τὸ μέγα τῆς Ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, καλῶ σε ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας ἵνα κλίνῃς τὸ γόνυ καὶ κύψῃς τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου, ὅπως λάβῃς τὴν ἀρχιερατικὴν Ἀξίαν εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

*
* *

β΄) Ἀντιφώνησις τοῦ ἐψηφισμένου.

Σεβασμιώτατοι,

Ὑπὸ φόβου καὶ τρόμου καταλαμβάνομαι, ἐφ' ὅσον βηματίζω, ἵνα προσεγγίσω τὸ ἱερὸν Θυσιαστήριον καί, κλίνας τὸ γόνυ καὶ κύψας τὸν αὐχένα, δεχθῶ ὁ μικρὸς καὶ ἀσθενικὸς διὰ τῶν ἱερῶν καὶ ἀποστολικῶν ὑμῶν χειρῶν τὸ μέγα καὶ βαρὺ τῆς Ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἐπιβάλλει εὐθύνας καὶ ὑποχρεώσεις. Ἀλλά, θαρρῶν τῇ τὰ ἀσθενῆ θεραπευούσῃ καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληρούσῃ χάριτι τοῦ Θεοῦ, κύπτω τὸν αὐχένα καὶ πειθαρχῶ τῷ θείῳ βουλήματι καὶ τῇ φωνῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κυριάρχου τῆς Ἐπαρχίας καὶ θερμῶς παρακαλῶ αὐτόν, ὅπως ἀναδείξῃ με δόκιμον ἐν τῇ νέᾳ διακονίᾳ ἐργάτην Αὐτοῦ, ὥστε νὰ δικαιώσω τὰς ἐλπίδας καὶ προσδοκίας τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, τὴν εὐμένειαν τοῦ Παναγιωτάτου καὶ σοφωτάτου Πατριάρχου ἡμῶν, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, τὴν πατρικὴν ἀγάπην καὶ τοὺς πόνους τοῦ Κυριάρχου μου καὶ τὴν εὐγένειαν καὶ στοργὴν τῆς εὐσεβοῦς Κοινότητος τῶν Μακροχωριτῶν. Ἐπὶ τούτῳ στηρίξατέ με, σεπτοὶ καὶ ἅγιοι Ἱεράρχαι, διὰ τῶν πανιέρων καὶ ἁγίων εὐχῶν Σας.

Ο ΣΕΒ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΝΤΟΥΑΡΙΑΣ

DR RANDALL DAVIDSON

Τὸ ἔτος 1928, τὸ ὁποῖον τόσην προσκτᾶται σπουδαιότητα ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ βίῳ τῆς Ἀγγλίας καὶ γενικώτερον τοῦ Βρεττανικοῦ Κράτους ἕνεκα τῆς ἐπικειμένης κατ' αὐτὸ ἀποδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως τοῦ ἀναθεωρηθέντος Εὐχολογίου κέκτηται καὶ ἄλλην ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσωπον, ὅπερ εὑρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὅλης Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ σεβάσμιος Πριμᾶτος αὐτῆς, ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον ἀτενίζουσι πρὸς συμβουλὴν καὶ καθοδήγησιν ἑκατομμύρια πιστῶν

'Αγγλικανῶν οὐ μόνον ἐντὸς τῆς Μ. Βρεττανίας, ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν θαλασσῶν, ἑορτάζει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τρεῖς σπουδαίους σταθμοὺς τοῦ βίου αὐτοῦ. Τῇ 6 Φεβρουαρίου συνεπλήρωσεν εἰκοσιπενταετίαν, ἀφ' ἧς ἐνεπιστεύθη τὸ πηδάλιον τῆς 'Αγγλικανικῆς ἐξουσίας διορισθεὶς 'Αρχιεπ. Καντουαρίας. Τῇ 7 'Απριλίου ἑώρτασε τὴν ὀγδοηκονταετηρίδα τῆς γεννήσεως αὐτοῦ καὶ τὸν προσεχῆ 'Οκτώβριον μέλλει νὰ πανηγυρίσῃ πεντηκονταετίαν ἀπὸ τοῦ γάμου αὐτοῦ. Ἡ σύμπτωσις τῶν τριῶν αὐτῶν εὐχαρίστων γεγονότων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς παντοίας ἐκδηλώσεις τιμῆς πρὸς αὐτὸν ἀπὸ μέρους τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς 'Αγγλίας καθόλου καὶ ἰδίᾳ τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς Καντουαρίας. Εἰς τὸν πανηγυρισμὸν αὐτὸν δὲν παρέμειναν ἀμέτοχοι καὶ αἱ κατὰ 'Ανατολὰς 'Εκκλησίαι, αἵτινες ἔσπευσαν τηλεγραφικῶς ἢ διὰ γραμμάτων ὅπως διὰ τῶν Προέδρων αὐτῶν διαβιβάσωσι πρὸς τὸν σεβάσμιον Γέροντα τὰς ἐγκαρδίους αὐτῶν εὐχάς. Δὲν νομίζομεν ἐντεῦθεν ἄπο σκοποῦ, ὅπως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ παράσχωμεν ἀτελῆ εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου, ὅστις διὰ τῆς εὐσεβείας, τῆς συνέσως, τῆς διπλωματικῆς δεξιότητος, τῆς χριστιανικῆς ἁπλότητος καὶ τῆς προσηνείας αὐτοῦ, ἀπέβη οὐ μόνον τὸ ἴνδαλμα τῶν πιστῶν τέκνων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸν σέβας πάντων τῶν χριστιανῶν ἀνεξαρτήτως ὁμολογίας.

Ὁ Dr Randall Davidson, υἱὸς τοῦ 'Ερρίκου Davidson, ἀγροκτηματίου καὶ στενοῦ φίλου τοῦ 'Αρχιεπ Καντουαρίας Tait, ἐγεννήθη ἐν Σκωτίᾳ. Τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς διήνυσεν ἐν τῇ περιφήμῳ Σχολῇ τοῦ Harrow, ἥτις μετὰ τοῦ Edon ἀποτελοῦσι τὰ πνευματικὰ ἐργαστήρια, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐσφυρηλατήθησαν οἱ χαρακτῆρες, εἰς οὓς ἡ 'Αγγλία ὀφείλει τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. 'Απὸ τοῦ Harrow μετέβη εἰς τὸ Trinity College τῆς 'Οξφόρδης, ὅπου συμφοιτητὴν εἶχε τὸν υἱὸν τοῦ 'Αρχιεπ. Tait, Czomford Tait, μεθ' οὗ καὶ ἐσυνέχισε τὴν ὑφισταμένην ἤδη ἐκ Σκωτίας οἰκογενειακὴν φιλίαν. Τῷ 1871 ἔτυχε τοῦ βαθμοῦ Β. Α., τῷ 1875 τοῦ βαθμοῦ Μ. Α. καὶ τῷ 1890 τοῦ βαθμοῦ Δ. Δ. (Διδάκτωρ τῆς θεολογίας). Πλὴν τῶν πανεπιστημιακῶν αὐτοῦ βαθμῶν ἀνηγορεύθη κατὰ διαφόρους περιόδους Διδάκτωρ τῆς θεολογίας τῶν Πανεπιστημίων St. Andrens καὶ Aberdeen τῆς Σκωτίας καὶ Διδάκτωρ τοῦ Δικαίου τοῦ Καίμπριτζ, τοῦ 'Οξφόρδης καὶ τοῦ Sorento τῆς Colombia.

'Αποφοιτήσας τοῦ Πανεπιστημίου ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1874 καὶ ἱερεὺς τῷ 1875 καὶ ὑπηρέτησεν ἐπί τινα χρόνον ὡς βοηθὸς ἐφημέριος ἐν Darfford τῆς Καντουαρίας. 'Απὸ τοῦ 1877 προσελήφθη ὡς ἰδιαίτερος μόνιμος ἐφημέριος (Chaplain = θέσις ἀντιστοιχοῦσα προς τὴν τοῦ Πρωτοσυγκέλλου καὶ 'Αρχιγραμματέως ἐν ταὐτῷ) τοῦ 'Αρχιεπ. Καντουαρίας Tait καὶ τῷ 1878 ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Miss Edith. 'Εν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ ὡς Chaplain ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ πρώτου συγκροτηθέντος ἐν Λάμπεθ Συνεδρίου τῷ 1878, οὕτως ὥστε δικαίως δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀποτελεῖ τὸν ζῶντα κρίκον, ὅστις συνδέει τὰ Παναγγλικανικὰ ταῦτα θρησκευτικὰ Συνέδρια ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, συνελθόντος, ὡς γνωστόν, τῷ 1920. 'Αποθανόντος τοῦ Tait, 'Αρχιεπ. Καντουαρίας ἐξελέγη ὁ Dr Benson, παρ' ᾧ καὶ παρέμεινεν ὑπηρετῶν ὁ Dr Randall Davidson μέχρις οὗ τῷ 1883 ἡ Βασίλισσα τῆς Μ Βρεττανίας Βικτωρία, ἥτις μεγάλως ἐξετίμα αὐτόν, διώρισεν αὐτὸν Προϊστάμενον τοῦ βασιλικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἐν Windsor Castle, ὅπου τὸ θέρετρον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς 'Αγγλίας καὶ ταὐτοχρόνως ἰδιαίτερον αὐτῆς ἐφημέριον. 'Εντὸς ὀλιγίστου χρόνου, ὁ Προϊστάμενος τοῦ Windsor ἀπέβη ὁ ἔμπιστος τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας, ἥτις ἐκτιμῶσα μεγάλως τὴν ὀξύνοιαν αὐτοῦ, κατέστησε σύμβουλον αὐτῆς ἐν πολλαῖς περιπτώσεσι καὶ μετὰ τὴν προαγωγὴν αὐτοῦ τῷ 1891 εἰς 'Επίσκοπον τοῦ Rochester. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ

Ἐπισκοπὴ τοῦ Rochester, μήπω ἱδρυθείσης τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Southwark περιελάμβανε καὶ ὅλον τὸ Νότιον Λονδῖνον. Ὁ νέος Ἐπίσκοπος διὰ τῆς εὐσεβείας, τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὰ ὑφιστάμενα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ προβλήματα τὰς εὐκταίας λύσεις καὶ ἐπεσπάσατο τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην κλήρου καὶ λαοῦ. Ἀπὸ τοῦ Rochester τῷ 1895 μετετέθη εἰς Wincester, διότι ἡ Βασίλισσα Βικτωρία, ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτῆς διέτριβε τὸ πλεῖστον ἐν Osborne (ἐπὶ τῆς νήσου τοῦ Wight περιλαμβανομένης εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν τοῦ Wincester) ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ αὐτὸν πλησίον αὐτῆς. Τῷ 1905 ἀνήχθη εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Καντουαρίας καὶ ὡς τοιοῦτος ἔστεψε τὸν βασιλέα Γεώργιον. Ἔκτοτε ἐπὶ 25τίαν ὅλην ἰθύνων τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Καντουαρίας μετέσχεν ὅλων τῶν μεγάλων δημοσίων γεγονότων τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐγνωρίσθη μεθ' ὅλων τῶν ἰθυνόντων τὴν Ἀγγλίαν ἀνδρῶν. Ἐτιμήθη διὰ πολλῶν παρασήμων ἀγγλικῶν καὶ ξένων, ἐν οἷς καὶ διὰ τῶν Μεγαλοσταύρων Σερβικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ.

Δύο εἶνε οἱ λόγοι, οἵτινες ἀνέδειξαν τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν δρᾶσιν τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου Dr Randall ὑπερτέραν τῆς δράσεως παντὸς αὐτοῦ προκατόχου. Πρῶτον ὁ προσωπικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ καὶ εἶτα ἡ αὔξουσα βαθμιαίως ἐπέκτασις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Νέαι ἐπαρχίαι ἱδρύθησαν εἰς τὰ διάφορα τοῦ κόσμου μέρη ὅπου ἐκτείνεται ἡ Βρεττανικὴ Αὐτοκρατορία, καὶ ἐγχώριοι Ἐκκλησίαι ἐθεμελιώθησαν διὰ τῆς Ἱεραποστολῆς πολλαχοῦ μέχρι τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Πᾶσαι α, ἐκκλησίαι αὗται πρὸς τὸν Ἀρχιεπ. Καντουαρίας ἀποβλέπουσι ὡς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, τὸν ὁδηγόν, τὸν φίλον καὶ τὸν σύμβουλον αὐτῶν. Κέκτηται λεπτομερῆ γνῶσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας Ἐκκλησιῶν, παρακολουθεῖ ἐπιμελῶς τὸ ὑπ' αὐτῶν τελούμενον ἔργον ἐν πάσῃ τῇ σφαίρᾳ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου μέχρι καὶ τῆς τοπογραφίας αὐτῆς τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἐπαρχιῶν. Κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ, ὅτε ἐν Λονδίνῳ συνῆλθον 250 Ἐπίσκοποι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, εἷς τῶν ἐν Ἱεραποστολῇ Ἐπισκόπων ὡμολόγησεν, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐγίνωσκε περὶ τῆς ὑπεράγαν ἐκτεταμένης αὐτοῦ ἐπαρχίας πλείονα ἢ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὔξησις τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ. Οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ἀρχιερατείας Θεοδώρου τοῦ ἐκ Ταρσοῦ Ἕλληνος, ἱδρύθησαν τόσαι νέαι Ἐπισκοπαὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσαι ἐπὶ τῆς εἰκοσιπενταετοῦς αὐτοῦ κυβερνήσεως. Τοῦτο συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γοήτρου αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἐπισκόποις, οἵτινες τρέφουσιν ἀκραιφνῆ σεβασμὸν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅ,τι εἶνε ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε τὸ ἑξῆς. Ὅσοι γινώσκουσι τὰς ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑφισταμένας θρησκευτικὰς μερίδας θαυμάζουσι πῶς οὗτος κατορθοῖ διὰ μέσου ὅλων τῶν διαιρέσεων καὶ διχογνωμιῶν νὰ κρατῇ καὶ νὰ προβιβάζῃ τὸ γόητρον αὐτοῦ. Καίτοι δὲν εἶνε Ἀγγλοκαθολικὸς συγχαίρων κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον τὸ Ἀγγλοκαθολικὸν Συνέδριον περὶ θείας Εὐχαριστίας εὗρε καὶ μετεχειρίσθη τοιαύτας ἐκφράσεις, αἵτινες προὐκάλεσαν παταγώδη χειροκροτήματα τῶν δέκα χιλιάδων ἀκροατῶν. Ὡσαύτως σέβονται αὐτὸν καὶ αἱ ἄλλαι δύο μερίδες, ἡ προτεσταντίζουσα καὶ ἡ μεσάζουσα. Ποῦ ἀποδοτέον τοῦτο ; Θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ὀνομάσῃ τις αὐτὸ ἁπλῆν διπλωματικὴν δεξιότητα, διότι τοιαύτη θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἔτη, ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ περιστάσει, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ ὁλόκληρον εἰκοσιπενταετίαν. Τὸ αἴτιον τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ δέον νὰ ζητηθῇ βαθύτερον. Κεῖται εἰς τὸν εὐσεβῆ αὐτοῦ χαρακτῆρα. Καίτοι οἱ πολλοὶ ἀγνοοῦσι τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον, ἐν τούτοις διαισθάνονται, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἔχουσι

χαρακτῆρα κεκτημένον βαθείας ἐρριζωμένας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. Ὁ οἰκογενειακὸς αὐτοῦ βίος εἶνε τὸ πρότυπον χριστιανικοῦ βίου, βίος μεμερισμένος μεταξὺ ἐργασίας, φιλοξενίας φίλων καὶ ξένων καὶ Κυριακῆς ἀναπαύσεως. Σχεδὸν οὐδέποτε ἀναδέχεται ὑποχρεώσεις κατὰ τὰς Κυριακάς, τὰς ὁποίας ἀφιερώνει εἰς προσευχὴν καὶ ἀνάπαυσιν. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται τὸ ὅτι κατορθώνει καθ' ὅλα τὰ μακρὰ αὐτὰ ἔτη νὰ δεικνύῃ τοιαύτην ἀντοχήν, καίτοι ἐργάζεται πολλάκις 12—14 ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον.

Φύσει μετριόφρων ὁ Ἀρχιεπ. Καντουαρίας μικρὰν αὐτὸς ἔχει ἰδέαν περὶ τῶν προσόντων αὐτοῦ ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος· ἐν τούτοις οἱ ἀκούσαντες αὐτὸν κατ' ἐπανάληψιν κρίνουσιν ἄλλως. Ἠναγκασμένος ὡς ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ νὰ μὴ προχειρολογῇ, ἀλλὰ νὰ παρασκευάζῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ μᾶλλον ἢ νὰ ἀπαγγέλλῃ αὐτούς ἐμποιεῖ πάντοτε δι' αὐτῶν βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ ἔστιν ὅτε προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. Ὅσοι ἤκουσαν αὐτὸν ὁμιλοῦντα κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς χιλιοστῆς ἑξακοσιοστῆς ἐπετηρίδος τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ἐν τῇ Westminster Abbey τῷ 1925 περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως δύνανται νὰ βεβαιώσωσι τὸν ἄνωθι ἰσχυρισμόν. Ὑπῆρξε δέ, ὡς ὁμολογεῖται καὶ ὑπὸ τῶν διϊσταμένων, ἀληθῶς ἀριστοτεχνικὴ ἡ εἰσήγησις τοῦ Νέου Εὐχολογίου, τὴν ὁποίαν ἀνέγνω πρὸ τῶν Κληρικῶν Συνελεύσεων τοῦ 1927. Ἰδίᾳ ὁ Ἐπίλογος, ἐν ᾧ ἐποιεῖτο προσωπικὸν ὑπαινιγμὸν τοῦ βαθέος αὐτοῦ γήρατος, ἦτο λίαν ἐπιτυχής, θίξας τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ διὰ τῆς ἁπλότητος καὶ ταπεινοφροσύνης αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὰ μέγιστα ἀπησχόλησεν αὐτὸν ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Εὐχολογίου. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀναθεωρήσεως ὑπῆρξε μέλος τῆς ὁρισθείσης Βασιλικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀταξιῶν, ἥτις κατέληξε τῷ 1926 εἰς τὰ Γράμματα πρὸς τὰς Κληρικὰς Συνελεύσεις, ἅτινα ἐξέδωκεν ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος. Οἱ πλεῖστοι τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ἀπεβίωσαν ἤδη, αὐτὸς ὑπῆρξε τὸ ὁδηγοῦν πνεῦμα, κατὰ τὸ ὑπερεικοσαετὲς τοῦτο διάστημα καὶ εἶνε ὅλως φυσικόν, ὅτι τὴν ἔγκρισιν τοῦ Νέου Εὐχολογίου θεωρεῖ ὡς τὸν ὕψιστον σκοπὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Εἶνε ἀξιοθαύμαστος ἡ ἀντοχή, ἣν ἔδειξε καὶ δεικνύει μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐγκρίσεως παρὰ τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ τὴν κριτικὴν καὶ τὴν παρεννόησιν, εἰς ἃ ἀντέταξεν ὑπομονὴν ἀνεξάντλητον ἄνευ οἱασδήποτε παρεκτροπῆς εἰς φράσιν ἢ λόγον τὸν μὴ προσήκοντα. Καὶ ἂν ἔλειπεν ἡ ἄλλη ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ δρᾶσις καὶ μόνον ἡ τελευταία περὶ τὸ Ν. Εὐχολόγιον θὰ ἤρκει νὰ καταλέξῃ αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν.

Καὶ ἐνῷ θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι ἡ φροντὶς περὶ τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἀγγλικαν. καθόλου, θὰ ἐξήντλει τὴν ὅλην αὐτοῦ δραστηριότητα, ὁ σεβ. Ἀρχ/πος τὰ τελευταῖα ἰδίᾳ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀφιέρωσε καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς συσφίγξεως τῶν δεσμῶν τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἄλλων Χρ νικῶν Ἐκκλησιῶν. Ποθῶν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ ἀπολυθεῖσαν ἔκκλησιν πρὸς τὸν χριστιανικὸν λαόν, μεγάλας κατέβαλε καὶ καταβάλλει προσπαθείας πρὸς συνεννόησιν καὶ εἰς δυνατὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐν τῇ περιφήμῳ Ἐγκυκλίῳ, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1923 ἀπέλυσε πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐκτὸς τῆς ἐπισήμου Ἀγγλίας Ἀγγλικανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐμνημόνευσε τὸ σημεῖον, εἰς ὃ εὑρίσκοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ σχέσεις τῆς Ἀγγλικανικῆς πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον, τὴν Δυτικήν, τοὺς Διαμαρτυρομένους. Καίτοι δὲ ἡ ἔκτοτε ἐξέλιξις τῶν γενομέ-

νων συνδιαλέξεων ἔν τε Malines καὶ μετὰ τῶν 'Ασυμμορφώτων δὲν κατέληξαν εἰς εὐάρεστον ἀποτέλεσμα, ἐν τούτοις ὁ πόθος τῆς ἑνώσεως ἐξακολουθεῖ νὰ πυρπολῇ τὴν καρδίαν τοῦ 'Αρχιεπισκόπου Καντουαρίας. Ἰδιαιτέρως εὐνοϊκῶς ἐν τῇ 'Εγκυκλίῳ ἐκείνῃ ἐξεφράσθη περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἰδίας 'Εκκλησίας πρὸς τὴν 'Ανατολικὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν καὶ μετὰ μεγάλης αἰσιοδοξίας ὡμίλησε περὶ αὐτῶν. Εὐτυχῶς οὐδὲν γεγονὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦλθε νὰ μειώσῃ τὴν αἰσιοδοξίαν ταύτην, τοὐναντίον δὲ αἱ σχέσεις αὗται ἐξακολουθοῦσιν ὁλονὲν νὰ ἐνισχύωνται. 'Αλλ' ἐκτὸς τοῦ λόγου τούτου αἱ κατὰ 'Ανατολὰς 'Ορθόδοξοι 'Εκκλησίαι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σεβ. 'Αρχιεπ. Καντουαρίας ἐν ταῖς δειναῖς περιστάσεσιν, ἃς διήνυσαν, εὗρον πάντοτε πρόθυμον βοηθὸν καὶ συναντιλήπτορα, ἄφθονα προχέοντα τὰ αἰσθήματα τῆς χριστιανικῆς συμπαθείας καὶ ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὰς πασχούσας καὶ ἀγωνιζομένας ταύτας 'Εκκλησίας.

Εὐχόμεθα ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ μακρὰ ἀκόμη ἔτη διατηρῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ τὸν Σεβασμιώτατον 'Αρχιεπίσκοπον Καντουαρίας καὶ Πριμᾶτον πάσης 'Αγγλίας Dr Randall Davidson, καύχημα τῆς ἰδίας 'Εκκλησίας καὶ σέμνωμα τῆς ὅλης χριστιανωσύνης.

Λονδῖνον † Θ. Γ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

'Απὸ τῆς 5 λήξαντος μηνὸς ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει τὴν ὑψίστην τιμὴν καὶ εὐτυχίαν νὰ φιλοξενῇ τὴν Α. 'Εξοχότητα τὸν λαοφιλῆ Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ΓΑΖΗ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΚΕΜΑΛ ΠΑΣΑ.

Παρὰ τὴν ἐκφρασθεῖσαν ὑψηλὴν ἐπιθυμίαν τῆς Α. 'Εξοχότητος, ὅπως ἡ ὑποδοχὴ μὴ προσλάβῃ ἐπίσημον χαρακτῆρα, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἀκρατήτῳ ἐνθουσιασμῷ ἔσπευσε νὰ χαιρετίσῃ τὴν Προεδρικὴν ἐπίσκεψιν.

Αἱ ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Γαλατᾶ καὶ εἰς τὰς κεντρικωτέρας ὁδοὺς τῆς πόλεως στηθεῖσαι μεγαλοπρεπεῖς ἁψῖδες, ὁ πανηγυρικὸς σημαιοστολισμὸς καὶ ἡ πλουσία φωταγώγησις ἦτο μία παλλαϊκὴ ἔκφρασις τῶν ὀφειλομένων αἰσθημάτων τιμῆς,

θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἐνδοξότατον Γαζῆν, τὸν Ἀναμορφωτὴν τῆς Τουρκικῆς Πατρίδος.

Ἡ «*Ὀρθοδοξία*», συμμεριζομένη τὴν πάνδημον ταύτην ἐκδήλωσιν, ὑποβάλλει ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰ βαθύτατα αὐτῆς σέβη πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα καὶ εὔχεται πλήρη τὴν εὐόδωσιν τῶν ὑψηλῶν Αὐτῆς βουλευμάτων.

Ἐπὶ τῇ Προεδρικῇ ἐπισκέψει. — Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἐν συνοδείᾳ τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου, μεταβᾶσα εἰς τὸ ἐν Δολμᾶ-Βαξὲ Μέγαρον τῆς Α. Ἐξοχότητος, τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἐνεγράφη εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ βιβλίον.

—Σεπτῇ Πατριαρχικῇ ἐντολῇ καταλλήλως διεκοσμήθη καὶ ἐφωταγωγήθη ἡ εἴσοδος τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου.

Πατριαρχικὴ χοροστασία.—Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκοστῆς (3) ἡ Α. Θ. Παναγ. ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχ. Ναῷ μετὰ τῶν σεβ. συνοδικῶν μητροπολιτῶν Νικαίας, Νεοκαισαρείας καὶ Σηλυβρίας καὶ τῶν παν. μητροπ. Μύρων καὶ Λαοδικείας, ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἐκκλησιάσματος. Τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος διακονούμενος ὑπὸ τοῦ Δευτερεύοντος τῶν διακόνων, τὸν δὲ ταύτῃ ἐπισυναπτόμενον Ἑσπερινὸν ἡ Α. Θ. Π., ἥτις καὶ ἀνέγνω τὰς καθιερωμένας εὐχὰς τῆς γονυκλισίας.

Κίνησις ἀρχιερέων. — Ἀποχαιρετίσας τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ τοὺς ἐν τοῖς Π/χείοις (14), ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὁ Σεβ. Ρῶσσος Ἀρχιεπίσκοπος Βορείου Ἀμερικῆς κ. Ἀλέξανδρος, μετὰ ὀκταετῆ ἐνταῦθα διαμονήν.

Ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Π. ἐπεσκέφθη αὐτὸν καὶ διεβίβασε τὰ εἰκότα ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος.

Ἐπίσημοι ἐπισκέψεις.—Τὴν Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο ὁ ἐξοχ. Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Κ. Σακελλαρόπουλος (15) καὶ ὁ κ. Α. Κύρου, ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν συνοδείᾳ τοῦ κ. Γεωργ. Χριστοδούλου γενόμενοι τιμητικῶς δεκτοί.

—Τὴν Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο (26) ὁ ἐπ' ὀλίγον διαμείνας ἐνταῦθα Δρ. Fr. Dölger ὑφηγητὴς τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεοελλ. φιλολογίας ἐν Μονάχῳ, ἐν συνοδείᾳ τοῦ δρ. P. Witteg, καθηγητοῦ ἐν τῇ ἐνταῦθα Γερμ. Σχολῇ, γενόμενος δεκτὸς μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς.

—Ἡ Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο κατ' οἶκον τὸν ἑορτάζοντα παν. Μητροπολίτην Λαοδικείας κ. Δωρόθεον (5).

—Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Π., κωλυομένης, ἐπεσκέψατο τὸν ἑορτάζοντα παν. Μητροπολ. Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιον, ἐξαρχικῶς προϊσταμενεύοντα Ταταούλων, ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος (18).

—Ἡ Α. Θ. Π. συνεχάρη τηλεγραφικῶς τοὺς ἑορτάζοντας σεβ. μητροπ. Ρόδου καὶ Λέρου καὶ Καλύμνου (30).

—Τὴν Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο καὶ ἐκοινολόγησε μετ' Αὐτῆς ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ὁ ἐξοχώτατος ἐπιτετραμμένος τῆς Πολωνίας κ. Tapée (12).

Ὀνομαστικαὶ ἑορταί.—Τὸν ἑορτάζοντα σεβ. μητροπ. Μεσημβρίας (2) ἐπεσκέψατο κατ' ἐντολὴν τῆς Α. Θ. Π. ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος.

Ἐποπτεία ἱ. ναῶν.—Ὁ παν. μητροπ. Μύρων, ἐπόπτης τῶν ἱ. ναῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐπεσκέψατο τοὺς ἱ. ναοὺς Λιπλοκιονίου, Π. Μπάνιου, Μακροχωρίου, Ξη-

ροκρήνης, Μ. Ρεύματος καὶ Βεβεκίου, ἐπικοινωνήσας μετὰ τῶν οἰκείων Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν λόγῳ ἱ. ναῶν.

Κανονικὴ ἄδεια.— Λαβὼν τεσσαρακονταπενθήμερον κανονικὴν ἄδειαν ἀπουσίας παρὰ τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ὁ ἱερατ. προϊστάμενος τῆς ἐνορίας Ἁγ. Μηνᾶ Ὑψωμαθείων αἰδεσ. πρωτοπρ. Φώτιος Παπαδόπουλος.

Π. Κ. Ἐ. Ἐπιτροπή. — Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 13ης λήξαντος μηνὸς ἐγένοντο αἱ ἑξῆς διὰ λόγους διοικητικοὺς μεταθέσεις : Ἀποβιώσαντος τοῦ ἐφημερίου τοῦ ἱ ναοῦ Ἁγ. Νικολάου Γαλατᾶ Γρηγ. Γρηγοριάδου, εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ διωρίσθη ὁ ἀρχιμ. Παγκράτιος Γούναρης, τέως ἱερατ. προϊστάμ. Ξηροκρήνης· τοῦ ἱερατ. προϊσταμένου τῶν ἡνωμ. ἐνοριῶν Ὑψωμαθείων ἀρχιμ. Ἀθ. Παπαδοπούλου μετατεθέντος εἰς Ξηροκρήνην εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ μετετέθη ὁ ἀρχιμ. Ἀμβρόσιος Χατζόπουλος, τέως ἱερατικῶς προϊστάμενος Διπλοκιονίου, ἀντικατασταθεὶς ἐν τῇ ἐνορίᾳ ταύτῃ διὰ τοῦ ἀρχιμ. Γερασίμου Καλοκαιρινοῦ, ἀποφοίτου τῆς Ἱ. Θεολ. Σχολῆς Χάλκης, τέως ἱερατικοῦ προϊσταμένου τῆς ἑλληνικῆς παροικίας Σόφιας καὶ ἐπὶ μικρὸν διατελέσαντος ἱεροκήρυκος ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῶν Χίων. Τοῦ ἐν τῷ Νοσοκομειακῷ ναῷ Βαλουκλῆ ἐφημερεύοντος ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου Μεταλλίδου τεθέντος εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα, μετετέθη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὁ ἱερατ. προϊστάμενος Ποτηρᾶ ἀρχιμ. Κυπριανὸς Στελιανίδης, ἀντικατασταθεὶς ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διὰ τοῦ ἱερατ. προϊσταμένου Ἓξ Μαρμάρων ἀρχιμ. Ἰωακεὶμ Κάρδαρη· τοῦ δὲ προϊσταμένου Βελιγραδίου Προδρόμου Ἰωαννίδου μετατεθέντος εἰς Ἓξ Μάρμαρα, διωρίσθη ἐν Βελιγραδίῳ ὁ μέχρι τοῦδε ἐν διαθεσιμότητι διατελῶν ἱερεὺς Αὐξέντιος Καλαγκός.

Ἱεραὶ πανηγύρεις. — Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἁγ. Τριάδος, πανηγυριζούσης τῆς ἐν Χάλκῃ Ι. Μονῆς τῆς Ἁγ. Τριάδος (4), ἐν ᾗ ἡ Ἱ. Θεολ. Σχολή, ἐτελέσθη ἡ καθιερωμένη πανηγυρικὴ λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπ. Προύσης κ. Νικοδήμου, προέδρου τῆς Ἐφορίας τῆς Σχολῆς. Παρῆσαν κατὰ ταύτην οἱ σεβ. μητροπολῖται Κυζίκου, Ἡλιουπόλεως, Σάρδεων, Πριγκηποννήσων, Ἴμβρου καὶ Τενέδου, Λαοδικείας, οἱ πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος καὶ ὁ Ἀρχιγραμματεὺς καὶ ἄλλοι κληρικοί, ἀπόφοιτοι καὶ μὴ τῆς Σχολῆς.

Γραμμάτων τελεταί. — Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα προσκληθεῖσαν εἰς τὴν τελετὴν τῆς ἐπιδόσεως τῶν πτυχίων τοῦ ἐν Μ. Ρεύματι Ἀμερικανικοῦ Παρθεναγωγείου (18) καὶ τοῦ ἐν Βεβεκίῳ Ἀμερικ. Ροβερτείου Κολλεγίου, ἀντεπροσώπευσεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς Σχολὰς ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος διαβιβάσας τὰ εἰκότα πρός τε τὰς οἰκείας διευθύνσεις καὶ πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποφοιτῶσαν ἐκ τῶν Σχολῶν τούτων ὁμογενῆ νεολαίαν.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Κανονικαὶ ψῆφοι. — Γενομένης συνοδικῶς δεκτῆς σχετικῆς αἰτήσεως τοῦ Σεβ. Γέροντος Ἁγ. Δέρκων κ. Φωτίου, κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 9ης λήγοντος μηνὸς ἐξελέγη κανονικαῖς ψήφοις διὰ τὴν Ἀρχιερατικὴν Προϊσταμενίαν τῆς Κοινότητος Μακροχωρίου Ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον Τρῳάδος ὁ Πανοσιογ. Ἀρχιμ. κ. Εὐστάθιος Ποπέσκος, τέως Ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς αὐτῆς Κοινότητος, συνυποψηφίων τεθέντων τῶν Πανοσ. Ἀρχιμανδριτῶν Ἰωάννου Ἀνδρεάδου καὶ Διονυσίου Κουχτσόγλου. Τῷ Θεοφ. ἐψηφισμένῳ Τρῳάδος κ. Εὐσταθίῳ, παραστάντι ἐπὶ Συνόδου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 12ης λήγοντος μηνός, ἐγένετο τὸ εἰθισμένον μήνυμα, μεθ' ὃ ἐτελέσθη ἐν τῷ ναῷ εὐχαριστία.

— Κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης λήγοντος μηνός, γενομένων ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῷ κανονικῶν ψήφων πρὸς πλήρωσιν τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Φωτίου χηρευσάσης Ἐπαρχίας Πολυανῆς, Μητροπολίτης αὐτῆς ἐξελέγη ὁ Πανιερ. Μητροπολίτης Νιγρίτης κ. Κύριλλος, συνυποψηφίων τεθέντων τοῦ Πανιερ. Μητροπολίτου Καμπανίας κ. Διοδώρου καὶ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀργυρουπόλεως κ. Γερμανοῦ.

—Κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 28 λήγοντος μηνὸς γενομένων ψήφων κανονικῶν πρὸς πλήρωσιν τῆς Ἐπαρχίας Νιγρίτης, ὑποψηφίων δὲ τεθέντων τοῦ πανιερ. Μητροπολίτου Κυδωνιῶν κ. Εὐγενίου καὶ τῶν θεοφιλ. ἐπισκόπων Ἀργυρουπόλεως κ. Γερμανοῦ καὶ Δωδώνης κ. Δημητρίου, Μητροπολίτης Νιγρίτης ἀνεδείχθη ὁ πανιερ. Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Εὐγένιος.

Αἱ ὡς ἄνω μητροπολιτικαὶ μεταθέσει; διὰ Πατριαρχικῶν τηλεγραφημάτων ἀνεκοινώθησαν τῷ τε ἐκλεγεῖσι καὶ τῇ Ἐπαρχίᾳ.

Χειροτονία ἐπισκόπου.—Τῇ 17 λήξαντος μηνός, προεξάρχοντος τοῦ σεβ. Μ/του Γέροντος ἁγ. Δέρκων κ. Φωτίου, συνιερουργούντων δ' αὐτῷ τῶν σεβ. μητροπ. Ροδοπόλεως κ. Κυρίλλου καὶ Λαοδικείας κ. Δωροθέου, ἐγένετο ἐν Μακροχωρίῳ ἡ εἰς Ἀρχιερέα χειροτονία τοῦ θεοφ. ἐψηφισμένου Ἐπισκόπου Τρῳάδος κ. Εὐσταθίου.

Χειροτονίαι. — Ἐπετράπησαν αἱ ἱερατικαὶ χειροτονίαι : 1) τοῦ Ἰωάννου Δ. Πετσίλα διὰ τὴν Κοινότητα Βάτσης τῆς ἐπαρχίας Ν. Πελαγωνείας, μεθ' ὑποβολὴν ἀπὸ μέρους τοῦ οἰκείου Μ/του τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων περὶ τῶν προσόντων τοῦ ὑποψηφίου· 2) τοῦ Φιλίππου Θ. Τσιρογιάννη διὰ τὴν Κοινότητα Παλατιστίων τῆς ἐπαρχίας Βερροίας καὶ Ναούσης· 3) τοῦ Κωνσταντίνου Α. Παϊκοπούλου διὰ τὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τῆς ἐν Φαναρίῳ Ἰ. Μονῆς τοῦ Βλὰχ-Σεραΐου· 4) τοῦ Μοναχοῦ Διονυσίου Χρυσανθοπούλου διὰ τὸν ναὸν τοῦ νεκροταφείου Τσαριτσάνης τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος καὶ 4) τοῦ Ἀθανασίου Γ. Γεωργιάδου διὰ τὴν Κοινότητα Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπαρχίας Θάσου.

—Συνεστήθη τῷ πανιερ. Μ/τῃ Φλωρίνης κ. Χρυσοστόμῳ ἵνα μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν χριστιανῶν τοῦ χωρίου Κλειδίου διὰ τῶν ἐφημερίων τῆς πλησιοχώρου κωμοπόλεως Βεύης, μὴ ἐπιτραπείσης διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐπὶ ἐλλείψει προσόντων τῆς χειροτονίας τοῦ Σταύρου Ζ. Σταΐου, καθ' ἃ διὰ τῆς οἰκείας Μητροπόλεως ᾐτήσατο τὸ ὡς ἄνω χωρίον.

Κανονικαὶ ἄδειαι. — Ἐπετράπη τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Ἡρακλείας κ. Φιλαρέτῳ ἡ εἰς Αἰδηψὸν καὶ Ὑπάτην μετάβασις ἐπὶ λουτροθεραπείᾳ.

—Τοῖς Σεβ. Μητροπολίταις Θεσσαλονίκης κ. Γενναδίῳ καὶ Ἀδριανουπόλεως κ. Πολυκάρπῳ, ἀνενεχθεῖσι σχετικῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐχορηγήθη ἡ νενομισμένη ἄδεια πρὸς συμμετοχὴν ἐν τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, οὗτινος διωρίσθησαν ἀμφότεροι ἐσχάτως μέλη.

—Ἐχορηγήθη μηνιαία ἐκκλησιαστικὴ ἄδεια τῷ Πανιερ. Μητροπολίτῃ Ἐδέσσης κ. Κωνσταντίνῳ, πρὸς μετάβασιν εἰς Ἀθήνας διὰ λόγους ὑγιείας.

—Ἐπετράπη τῷ Πανιερ. Μητροπολίτῃ Λέρου καὶ Καλύμνου κ. Ἀποστόλῳ ἡ μετάβασις καὶ διαμονὴ ἐπὶ δεκαπενθήμερον ἐν Θεσσαλονίκῃ δι' οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις.

— Ἐνεκρίθη αἴτησις τοῦ Πανιερ. Μητροπολίτου Ζιχνῶν κ. Ἀλεξάνδρου περὶ μεταβάσεως εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ Ἀθήνας δι' ἐπαρχιακὰς ὑποθέσεις.

— Ἐχορηγήθη εἰκοσαήμερος ἄδεια τῷ Πανιερ. Μητροπολίτῃ Λαγκαδᾶ κ. Γερμανῷ πρὸς μετάβασιν εἰς Ἀθήνας δι' ἀτομικὰς ὑποθέσεις.

Ἐκκλησία Κρήτης. — Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀοιδίμου Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων Ἀγαθαγγέλου διὰ Πατριαρχικοῦ Γράμματος πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Κρήτης κ. Τῖτον διεβιβάσθησαν τὰ συλλυπητήρια τῆς Μ. Ἐκκλησίας πρός τε τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης καὶ πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου.

Πατριαρχικὸν Μυροφυλάκιον. — Κατηρτίσθη Διαρκὴς Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Μυροφυλακίου ἐκ τῶν σεβ. Συνοδικῶν Νεοκαισαρείας κ. Ἀμβροσίου καὶ Σάρδεων κ. Γερμανοῦ καὶ τοῦ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιακόνου κ. Γερμανοῦ.

Διάφορα. — Κατὰ τὰς συνοδικὰς συνεδρίας τοῦ λήγοντος μηνὸς ἀνεγνώσθησαν γράμματα τῶν πανιερ. Μ/τῶν Βερροίας καὶ Ναούσης, Μιτυλήνης, Διδυμοτείχου, Μηθύμνης, Σερβίων καὶ Κοζάνης καὶ Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους, ἀφορῶντα εἰς γαμικὰς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν τῶν Ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἐφ' ὧν καὶ ἐλήφθησαν σχετικαὶ ἀποφάσεις.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ψηφισθέντες κανονικῶς ἐδημοσιεύθησαν διὰ τοῦ «Πανταίνου» 1ον) «Κανονισμὸς ληξιαρχικῶν πράξεων» (φυλ. 18) καὶ 2ον) «Κανονισμὸς περὶ συνάψεως Διαθηκῶν» (φυλ. 20 καὶ 21) ἐν τῷ κλίματι τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας.

— Τῷ διευθυντῇ τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν κ. Θ. Βολίδῃ ἀφικομένῳ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, προσκλήσει Πατριαρχικῇ ἀνετέθη ἡ μεταφορὰ τῆς Βιβλιοθήκης Καΐρου εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἡ ταξινόμησις τῶν χειρογράφων αὐτῆς.

—Γενομένης συνοδικῶς ἀποδεκτῆς τῆς προσφορᾶς τῶν κ. κ. Γ. καὶ Δ. Σπιτσεροπούλων περὶ ἱδρύσεως ἰδίαις δαπάναις Ὀρφανοτροφείου ὡς νομικοῦ προσώπου Ἑλληνικοῦ Δικαίου ἐν Ἡλιουπόλει, κατετέθη τὸν παρελθόντα μῆνα ὁ θεμέλιος λίθος ἐν μεγαλοπρεπεῖ καὶ πολυανθρώπῳ τελετῇ, προεξαρχούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

—Συνοδικῶς ἀπεφασίσθη ἡ διεκδίκησις τῶν κληρονομικῶν δικαίων τοῦ θρόνου ἐπὶ κτημάτων τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου, διεκδικουμένων ὑπὸ τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἐκτήσατο ταῦτα ὅτε διετέλει μέλος αὐτῆς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ***Σεβαστείας Δοσίθεος.*** Ὁ ἐκλιπὼν ἱεράρχης ἀπὸ τῆς ἀποπερατώσεως τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, ἀπὸ τοῦ 1901, καθωσίωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀδελφότητος καὶ τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, ὑφ' ἧς καὶ ἀνυψώθη τῷ 1920 εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα. Ἡ ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης ἀπώλεσεν ὄντως πολύτιμον μέλος αὐτῆς.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΣΙΝΑ

Τῇ 3 παρελθόντος Ἀπριλίου ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ ἀπὸ διετίας μακρὰν τῆς ἐνεργοῦ διακονίας καὶ ἐφησυχάζων Ἀρχιεπίσκοπος πρώην Σιναίου Πορφύριος Β΄. Ὁ ἀείμνηστος ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ ἐν Χαλκίτιδι Θεολογικῇ Σχολῇ, συμπληρώσας δὲ δὲ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἀνυψώθη τῷ 1904 εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Σιναίου, μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἐκπληρώσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ διακονίαν. Τῆς κηδείας αὐτοῦ, γενομένης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, προέστη ὁ Παν. Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σιναίου καὶ Μητροπολιτῶν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου.

ΘΑΝΑΤΟΙ

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΟΛΥΑΝΗΣ ΦΩΤΙΟΣ

Τῇ 2ᾳ λήξαντος μηνὸς ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως ἐκ συμφορήσεως ἐγκεφαλικῆς ὁ Πανιερώτατος ***Μητροπολίτης Πολυανῆς Φώτιος*** (Παγιώτας). Τῆς κηδείας αὐτοῦ γενομένης ἐν μέσῳ πολλῶν ἐνδείξεων τιμῆς καὶ ἀγάπης ἐν Κιλκίς, ἕδρᾳ τῆς Ἐπαρχίας, προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Χρυσόστομος.

Ἀπόφοιτος τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολ. Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1898 ὁ ἀείμνηστος ἐ εἰκοσαετίαν περίπου ἐποίμανε τὴν Ἐπαρχίαν Πολυανῆς ὡς Ἐπίσκοπος τὸ πρῶτον, ἀπὸ τετραετίας δὲ ὡς Μητροπολίτης καὶ μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἐκπληρώσας τὴ διακονίαν αὐτοῦ.

Τοῦ Μητροπολίτου ***Πολυανῆς Φωτίου*** εἴη αἰωνία ἡ μνήμη.

† ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΛΑΜΠΗΣ ΚΑΙ ΣΦΑΚΙΩΝ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

Διὰ γράμματος αὐτοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Τίτος ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν θάνατον τοῦ θεοφιλεστάτου ***Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων Ἀγαθαγγέλου***, ἐπισυμβάντα τῇ 11 λήξαντος μηνὸς ἐν Ἁγίῳ Παύλῳ, ἕδρᾳ τῆς Ἐπισκοπῆς. Τῆς κηδείας αὐτοῦ προέστη ὁ θεοφ. Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας κ. Βασίλειος συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ θεοφ. Ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου καὶ τοῦ ἱ. κλήρου τῆς Ἐπισκοπῆς.

Ὁ ἀείμνηστος ἀποφοιτήσας τῆς Θεολογ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶ ὑπηρέτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κρήτης ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ καθηγητὴς καὶ εἶτα ὡς Ἐπίσκοπος Λάμπης καὶ Σφακίων, ἐν ᾗ καὶ καταλείπει ἀγαθὴν ἀνάμνησιν.

Τοῦ Ἐπισκόπου ***Λάμπης καὶ Σφακίων Ἀγαθαγγέλου*** εἴη αἰωνία ἡ μνήμη.

مدير مسؤول : ملاتيوس لوقاكيس